

عنوان گزارش	گزارش وضعیت اقلیم، آب و کشاورزی جمهوری آذربایجان
واحد تهیه کننده	مرکز ملی مطالعات راهبردی کشاورزی و آب اتاق ایران
تاریخ صدور نسخه	۱۳۹۴
شماره نسخه	۱
تعداد صفحات	۶۴
طبقه بندی	قابل استناد - غیر قابل انتشار
مسئول تهیه کننده	مسئول تأیید کننده
لیلا سادات علوی	مهندس عباس کشاورز - مهندس محمد حسین شیرعتمدار

گزارش وضعیت اقلیم، آب و کشاورزی جمهوری آذربایجان

**The State of Climate, Water
and Agriculture of
Azerbaijan**

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۳	مقدمه
۴	خصوصیات جغرافیایی
۶	اقلیم
۱۲	توپوگرافی
۱۳	خاک
۱۴	فرسایش خاک
۱۵	جمعیت
۲۳	اشتغال در بخش کشاورزی
۲۵	وضعیت کشاورزی
۳۶	سهم کشاورزی در تولید ناخالص داخلی
۳۸	مصرف کود و سم
۴۰	امنیت غذایی
۴۳	منابع طبیعی
۴۳	جنگل
۴۸	مدیریت و حفاظت جنگل
۴۹	مشکلات جنگل ها
۴۹	مراتع و علفزارها
۵۵	محیط زیست
۵۸	منابع آب
۶۱	منابع

مقدمه

جمهوری آذربایجان، کشوری در منطقه ی قفقاز جنوبی واقع در گذرگاه اروپا و آسیای شمال غربی می باشد. این کشور از شرق به دریای خزر، از شمال به روسیه، از شمال غرب به گرجستان، در غرب به ارمنستان و در جنوب به ایران می رسد.

جمهوری خودمختار نخجوان نیز که از خاک اصلی جمهوری آذربایجان جدا مانده، از شمال و غرب با ارمنستان، در جنوب و غرب با ایران و ۸ کیلومتر در شمال غرب با ترکیه هم مرز می باشد. نوع حکومت جمهوری آذربایجان، جمهوری پارلمانی چند حزبی با یک مجلس قانون گذاری است. این جمهوری سکولار بوده و از سال ۲۰۰۱ به عضویت شورای اروپا درآمده است.

شکل ۱- نقشه ی جغرافیایی جمهوری آذربایجان

خصوصیات جغرافیایی

جمهوری آذربایجان، که دارای مرز مشترک با روسیه، گرجستان، ارمنستان، ترکیه و ایران میباشد در مجموع ۲۶۴۸ کیلومترمربع مساحت دارد. مرز این کشور با ارمنستان ۱۰۰۷ کیلومتر، با ایران ۷۵۶ کیلومتر، با گرجستان ۴۸۰ کیلومتر، روسیه و ترکیه ۱۵،۳۹۰ کیلومتر و همچنین مرز این کشور با دریای مازندران نیز در حدود ۴۵۶ کیلومتر می باشد. طبق اندازه گیری های انجام شده کشور آذربایجان از شمال به جنوب ۴۰۰ کیلومتر و از شرق به غرب ۵۰۰ کیلومتر می باشد.

این کشور توسط رشته کوه هایی که سه نوع عمده ی آن کوههای قفقاز بزرگ و کوچک و طالش است پوشانده شده است. بلندترین کوه این کشور، بازاردوزو داگی^۱ می باشد که در محدوده ی قفقاز بزرگ نهفته است. بیش از نیمی از آتشفشان های گلی در جهان در جمهوری آذربایجان واقع شده است.

شکل ۲- نقشه ارتفاعات آذربایجان^۲

¹ Bazardüzü Dağı

²Source: Worldatlas

تقریباً در حدود ۸،۳۵۰ رودخانه در این کشور که تنها ۲۴ رودخانه به اندازه کافی طویل است، وجود دارد. تمامی این رودخانه ها در نهایت به دریای مازندران میریزد. طولانی ترین رودخانه، رود کور است که طول آن ۱،۵۱۵ کیلومتر میباشد که از ترکیه وارد گرجستان شده و سپس به آذربایجان وارد میشود و در آنجا با رود ارس به دریای مازندران میریزد.

همچنین آذربایجان از چهار جزیره در دریای مازندران به مساحت ۳۰ کیلومتر مربع تشکیل شده است.

کشور	جمهوری آذربایجان
طول و عرض جغرافیایی	N 47°30'E'۳۰°۴۰
مساحت کل	۸۶،۶۰۰ کیلومتر مربع
مساحت زمین های خشک	۸۶،۱۰۰ کیلومتر مربع
مساحت آب ها	۵۰۰ کیلومتر مربع
مرزهای زمینی	۲،۰۱۳ کیلومتر
خط ساحلی دریای مازندران	۸۰۰ کیلومتر
پستی بلندی ها	پست ترین نقطه : دریای خزر : ۲۸- متر مرتفع ترین نقطه: کوه بازادروزو داگی: ۴،۴۸۵ متر
جزایر	بولا ^۱ ، سیکیل ^۲ ، سیلو ^۳ ، گیل ^۴ ، گلینانی ^۵ ، نارگین ^۶ ، پیرالا ^۷ ، قره سو ^۸ ، قوم ^۹ ، سنگی موگان ^{۱۰} ، ولف ^{۱۱} ، زنبیل ^{۱۲}

1 Bulla, , , , , , , , ,

2 Çikil

3 Çilov

4 Gil

5 Glinyaniy

6 Nargin

7 Pirallah

8 Qara Su

9 Qum

10 Səngi Muğan

11 Vulf

12

استفاده از زمین	زمین های قابل کشت: ۱۸٪ کشت محصولات دائمی: ۲۵٪ مراتع دائمی: ۲۵٪ جنگل ها و زمین های جنگلی: ۱۱٪ سایر: ۴۱٪
زمین های آبی	۱۰،۰۰۰ کیلومتر مربع

جدول ۱- خصوصیات کلی جمهوری آذربایجان

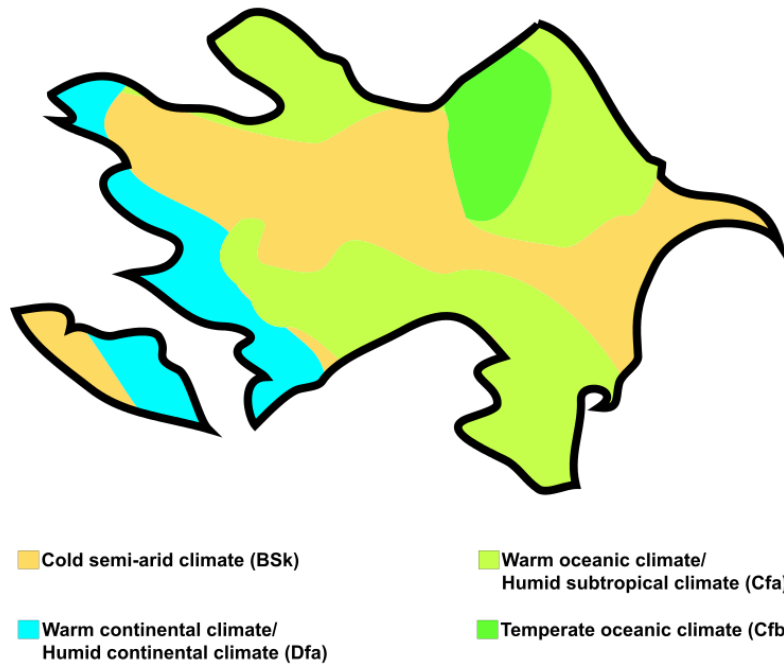
اقلیم

کشور آذربایجان، از انواع مختلفی از آب و هوا، از خشک و مرطوب زیر گرمسیری تا تندراهای کوهستانی (آلپی) برخوردار است. محدوده ی دما در تابستان از ۵+ در ناحیه ی مرتفع آلپی تا ۳۰+ در دشتهای و در زمستان، از ۳- در دشت ها تا ۱۰- در کوهستان ها می باشد. تابستان در این کشور خشک و پاییز و بهار، بارانی می باشد.

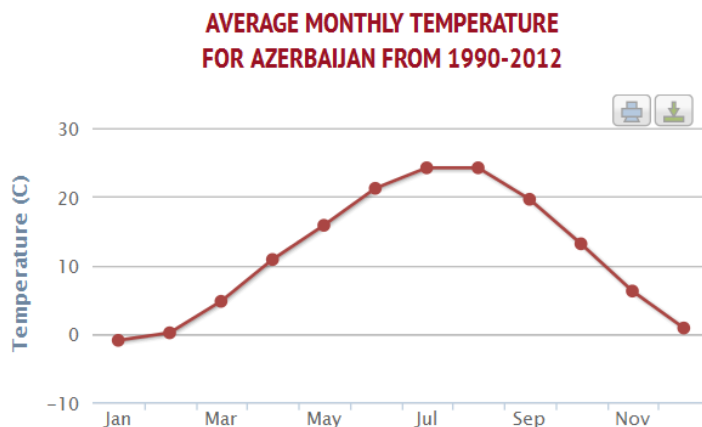
بادهای سرد اسکاندیناوی و بادهای معتدل از سیبری و آسیای مرکزی، منجر به تغییرات دمایی شدید در این کشور میشود. تاثیر این بادهای توسط رشته کوه های قفقاز کمتر شده و با جلوگیری از ورود باد سرد، منجر به ایجاد آب و هوای نیمه گرمسیری در این کشور میشود.

دمای داخل کشور، بسته به نزدیکی آن منطقه به دریا، چشم انداز منطقه ای و اثر بادهای آن منطقه متفاوت میباشد. هر چه به دریای مازندران نزدیک تر شویم، به علت بادهای دریایی، دما معتدل تر و مطلوب تر می شود. اما به سمت کوهستان، دما شروع به کاهش میگذارد و درجه حرارت به طور متوسط ۴ الی ۵ درجه سانتی گراد خواهد شد. در خشن ترین حالت آب و هوایی این کشور، حداکثر دما در تابستان به ۴۶ درجه سانتی گراد و در زمستان به ۳۳- درجه سانتی گراد می رسد.

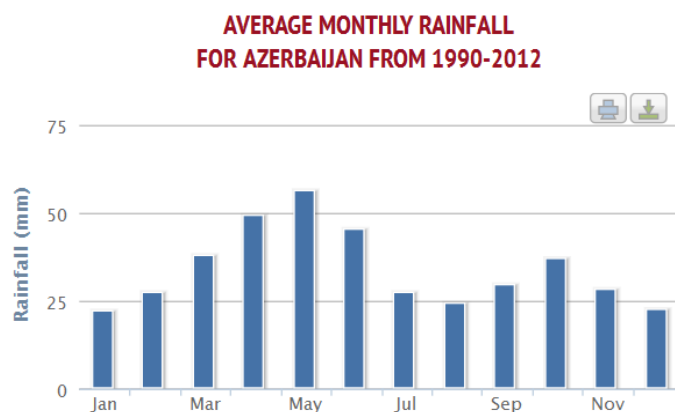
Azerbaijan map of Köppen climate classification

شکل ۳- پراکنش چهار نوع اقلیم در جمهوری آذربایجان بر اساس تقسیم بندی کوپن. شامل (۱) اقلیم نیمه خشک سرد (رنگ نارنجی) در شرق، مرکز و غرب و بخش غربی جزیره نخجوان. (۲) آب و هوای مرطوب گرم و حاره ای (رنگ آبی فیروزه ای) در شمال غرب تا جنوب غرب و بخش شرقی جزیره نخجوان. (۳) آب و هوای نیمه گرمسیری و مرطوب (رنگ سبز روشن) در قسمت های جنوب شرقی و شمال شرقی و غربی. (۴) آب و هوای اقیانوسی (رنگ سبز تیره) در قسمت کوچکی در شمال در بخش کوهستان های قفقاز.

شکل ۴- متوسط درجه حرارت ماهیانه طی سال های ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۲ در جمهوری آذربایجان. (منبع: پورتال تغییرات اقلیمی گروه بانک جهانی). طبق داده های ارائه شده متوسط بیشترین دما مربوط به ماه جولای و ۲۴ درجه ی سانتیگراد گزارش شده است.

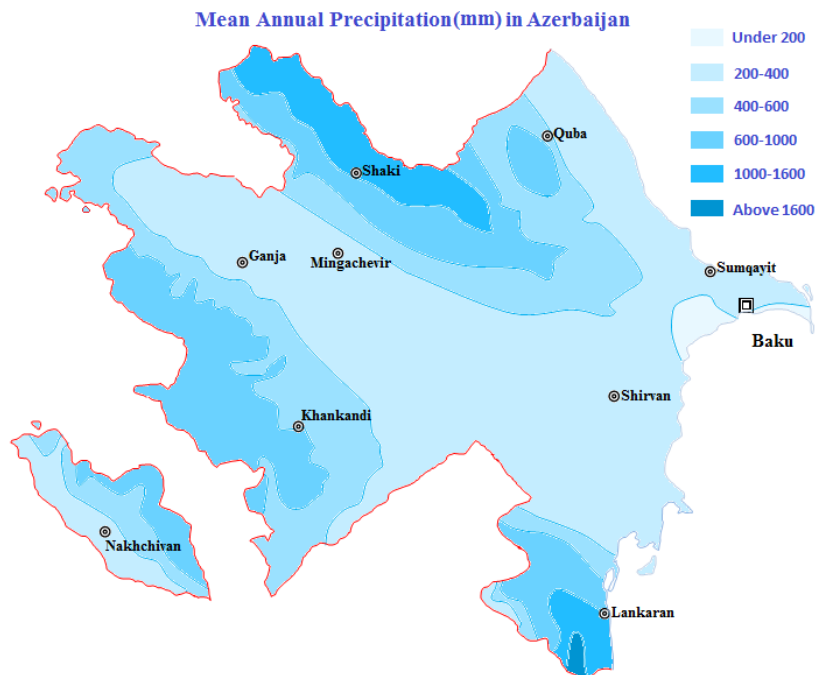

شکل ۵ - متوسط درجه حرارت ماهیانه طی سال های ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۲ در جمهوری آذربایجان. (منبع: پورتال تغییرات اقلیمی گروه بانک جهانی). طبق داده های ارائه شده متوسط بیشترین بارندگی مربوط به ماه می و ۵۸ درجه ی سانتیگراد گزارش شده است.

AVERAGE MONTHLY TEMPERATURE AND RAINFALL FOR AZERBAIJAN FROM 1900-2012

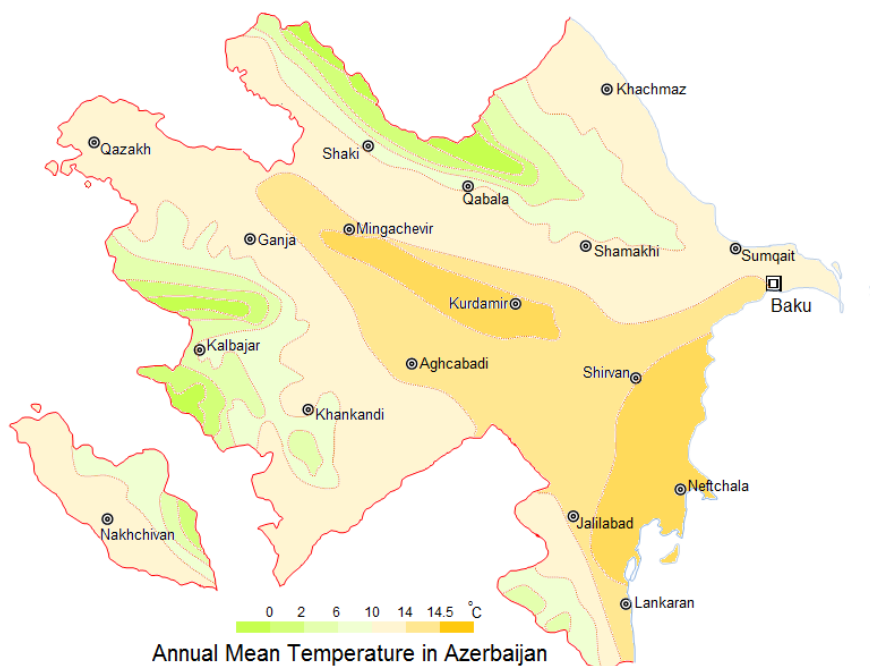

شکل ۶- متوسط بارندگی و درجه حرارت ماهیانه طی سال های ۱۹۰۰ تا ۲۰۱۲ در جمهوری آذربایجان. (منبع: پورتال تغییرات اقلیمی گروه بانک جهانی^۱). طبق داده های ارائه شده متوسط بیشترین بارندگی به ترتیب مربوط به ماه های می، آوریل و ژوئن و بیشترین دما به ترتیب مربوط به ماه های جولای، آگوست و ژوئن گزارش شده است.

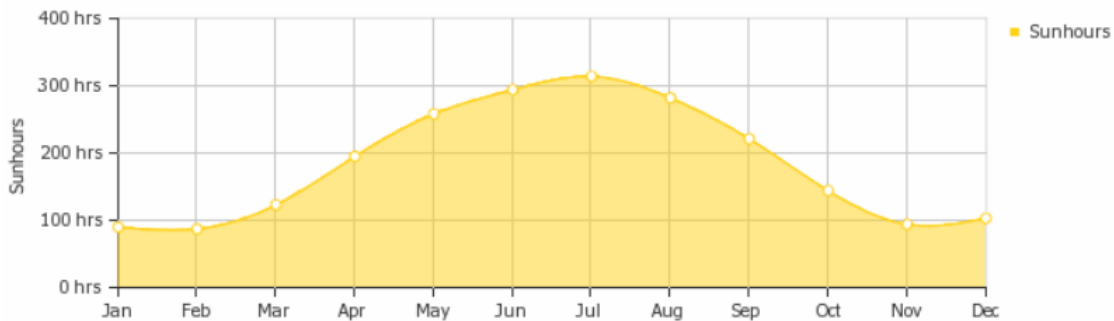

¹ The World Bank Group, Climate Change Knowledge Portal

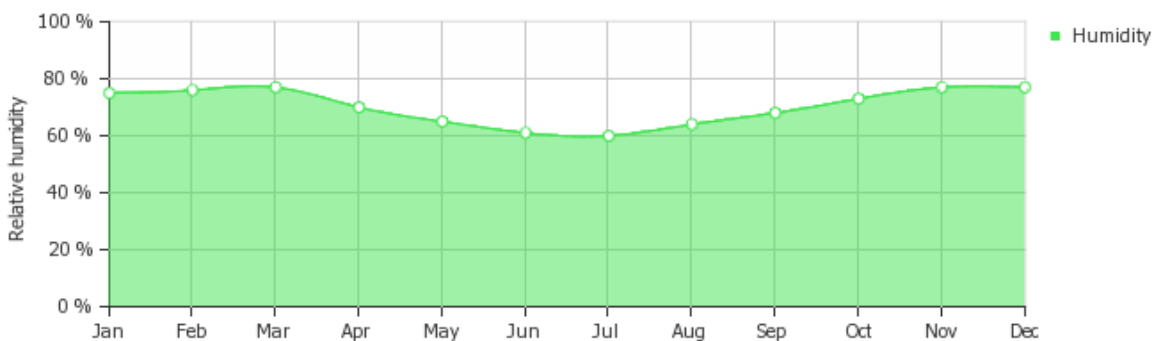
شکل ۷- پراکندگی متوسط بارش سالیانه (میلی متر) در آذربایجان. بیشترین بارش در بخش های کوهستانی و نیز منطقه ی آستارا و قسمت های شمال غربی و غرب کشور و کمترین بارش نیز در بخش های مرکزی کشور گزارش شده است.

شکل ۸- پراکندگی متوسط دمای سالانه در آذربایجان. بر اساس اطلاعات نقشه، بیشترین دما در مجاورت دریای مازندران و بخش های مرکزی کشور و کمترین دما در بخش های کوهستانی کشور (کوه های قفقاز) و نیز منطقه ی آستارا و قسمتی از جزیره نخجوان گزارش شده است.

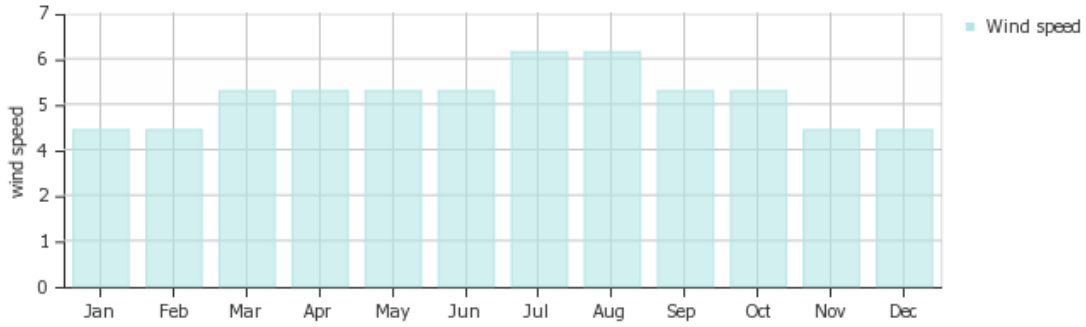

شکل ۹- متوسط ساعات آفتابی در آذربایجان. (منبع: پورتال اطلاعات آب و هوا و اقلیم جهان^۱). طبق داده های ارائه شده متوسط بیشترین ساعات آفتابی مربوط به ماه جولای در حدود ۳۱۰ ساعت و کمترین ساعات آفتابی مربوط به ماه فوریه و در حدود ۹۰ ساعت گزارش شده است.

شکل ۱۰- متوسط درصد رطوبت در آذربایجان. (منبع: پورتال اطلاعات آب و هوا و اقلیم جهان^۱). طبق داده های ارائه شده متوسط بیشترین رطوبت مربوط به ماه مارچ و در حدود ۷۵ درصد و کمترین میزان رطوبت مربوط به ماه جولای و ۶۰ درصد گزارش شده است.

¹ World weather and climate information

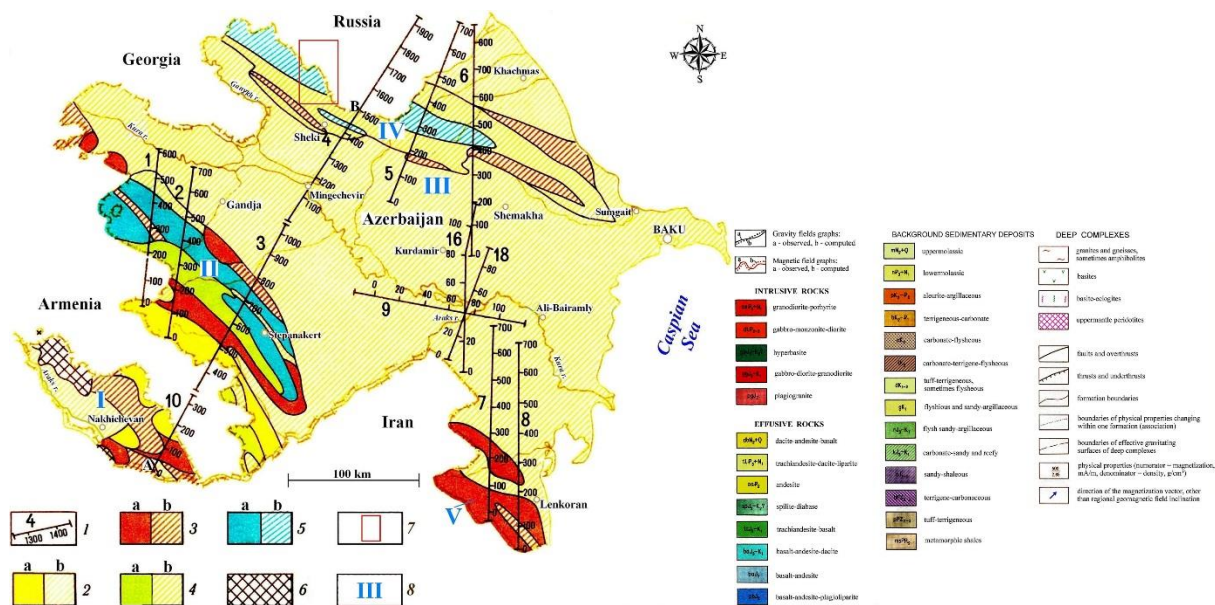

شکل ۱۱- متوسط سرعت باد در آذربایجان. (منبع: پورتال اطلاعات آب و هوا و اقلیم جهان). طبق داده های ارائه شده متوسط بیشترین سرعت باد مربوط به ماه های آگوست و جولای و کمترین سرعت باد مربوط به ماه های ژانویه و فوریه گزارش شده است.

توپوگرافی

شکل ۱۲- نقشه ی توپوگرافی کشور آذربایجان.

شکل ۱۳- نقشه زمین شناسی کشور آذربایجان. (منبع: پورتال سازمان زمین شناسی آذربایجان^۱) زمین شناسی آذربایجان، از چین های کمر بند آلپ تشکیل شده است. در قسمت های جنوب غربی و قسمتی از قفقاز، از کانسارهای رسوبی، از جمله اینترمانتین تشکیل شده است. ضخامت پوسته ی زمین در جمهوری آذربایجان، بین ۳۸ - ۵۵ کیلومتر متفاوت است. حداکثر ضخامت آن در منطقه ی قفقاز و حداقل ضخامت در دامنه های طالش دیده شده است. به طور کلی زمین شناسی منطقه شامل، سنگ های رسوبی، رسوبی-آتشفشانی، رسوبات آتشفشانی و زمینی از زمان شروع دوره کامبرین تا زمان هولوسن می باشد.

خاک

تقریباً تمامی انواع عمومی خاک (بیش از ۱۲ نوع) از خاک علفزار کوهستانی کمر بند آلپ تا خاک های خاکستری مناطق بیابانی و نیمه بیابانی و حتی خاک زرد لانکاران^۲ در آذربایجان یافت می شود. در مناطق کوهستانی بالا، خاک علفزار کوهستانی، خاکستری و قهوه ای گسترده است. در کمر بند کوه، خاک های علفزار کوهستانی، خاک خاکستری، زرد و قهوه ای که از جنگل ها منتظر می شود، یافت میشود. در مناطق جنگلی نیز خاک های خاکستری، قهوه ای، علفزار شور، خاک باگی و شنی وجود دارد. در ارتفاعات بالای ۳۰۰۰ متر نیز، سنگ و برف و نیز گلاسیرز^۳ دیده میشود.

¹ Institute of geology and geophysics of Azerbaijan

² Lankaran

³ glaciers

تقریباً ۴،۵۸۸،۷۰۳ هکتار خاک قابل کشت در آذربایجان وجود دارد که ۱،۴۳۷،۶۹۴ هکتار آن قابل آبیاری می باشد. در حال حاضر از ۱،۶۲۲،۱۲۹ هکتار زمین کشت شده، ۱،۰۹۱،۱۶۹ هکتار زراعت آبی می باشد. همچنین، ۱۷۳،۵۷۰ هکتار زمین برای کاشت محصولات چندساله و ۲۴۷،۹۴۸ هکتار (که نزدیک به ۱۰۰،۰۰۰ هکتار آن کشت آبی است) برای مزارع خانگی به کار گرفته شده است. مابقی زمین آذربایجان، آیش، علفزار، مراتع طبیعی، جنگل و ... می باشد.

فرسایش خاک:

تاکنون ۳،۶۱۰،۱۰۰ هکتار (۴۱/۸ درصد) از خاک کشور، از جمله ۴۸/۶ درصد از زمین های کشت و ۲۰ درصد از جنگل ها، تحت تاثیر فرسایش قرار گرفته است. از جمله عوامل محدود کننده محصول، در این کشور، شوری خاک می باشد. این وضعیت میتواند منجر به کمبود در منابع آبی، بدتر شدن آب و هوا، بیابان زایی و برهم زدگی تعادل اکولوژیکی شود.

۳۷/۴ درصد از زمین کشور آذربایجان (زمین های شور، باتلاق، زمین های با خاک کم، سنگ بستر رودخانه ای، کوه و ...)، توسعه نیافته می باشد. در سالهای اخیر، حاصلخیزی خاک این کشور، به دلیل سیستم های نامناسب کشت، در حال سقوط می باشد.

شاخص ها	منابع زمین به هکتار	درصد
کل زمین	۸,۶۴۱,۵۰۶	۱۰۰.۰
زمین های کشاورزی	۴,۵۸۸,۷۰۳	۵۳.۱
زمین با قابلیت آبیاری	۳,۲۰۰,۰۰۰	۳۷.۰
زمین های زراعی	۱,۶۲۲,۱۲۹	۱۸.۸
زمین قابل آبیاری خارج از دسترس	۱,۰۹۷,۱۶۹	۱۲.۷
سطح زیر کشت محصولات چند ساله	۲۰۷,۲۵۷	۲.۴
نوسان زمین های آبی	۱۵۰,۰۷۱	۱.۷
مجموع زمین های قابل آبیاری	۱,۴۳۷,۶۹۴	۱۶.۶
زمین فرسایش یافته از کل منابع زمین	۳,۶۱۰,۱۰۰	۴۱.۸
زمین فرسایش یافته در اثر فرسایش آب	۲,۹۷۲,۴۰۰	۳۴.۴
زمین فرسایش یافته در اثر فرسایش باد	۳۶۷,۸۰۰	۴.۲
فرسایش با آبیاری	۲۶۹,۰۰۰	۳.۱
زمین های قابل آبیاری در معرض خطر شوری	۶۱۱,۸۰۰	۷.۱
زمین با شوری ضعیف	۴۲۶,۸۶۹	۴.۹
زمین با شوری متوسط	۱۲۹,۹۹۷	۱.۵
زمین با شوری شدید و بسیار شدید	۵۴,۹۳۴	۰.۶۴
زمین های قابل کشت تخریب شده در اثر آلودگی	۲۵,۰۰۰	۰.۲۹
شامل:		
در اثر تولید نفت و گاز	۱۱,۰۰۰	۰.۱۳
در اثر صنعت ساختمان سازی	۵,۳۴۰	۰.۰۶
در اثر ساخت و ساز و دفع زباله	۱,۸۰۰	۰.۰۲
در اثر فرسایش و غرقاب	۶,۰۰۰	۰.۰۷

جدول ۲- منابع زمین در آذربایجان

جمعیت

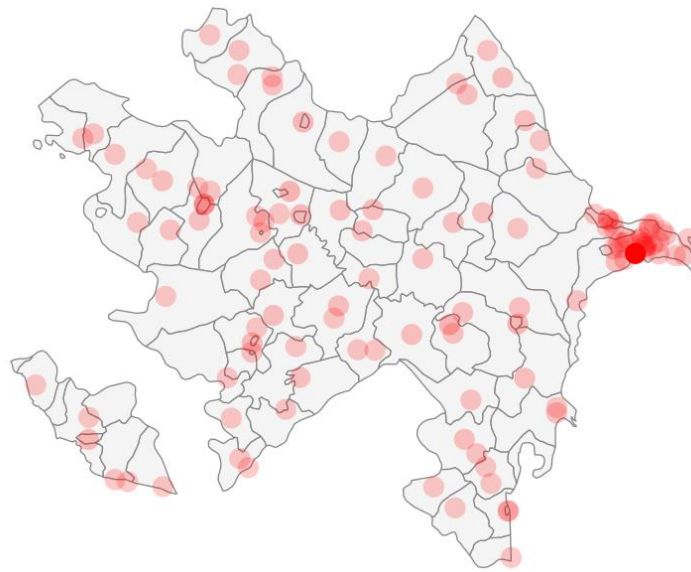
جمعیت جمهوری آذربایجان، در روز شنبه ۲۸ ژانویه ۲۰۱۷، بر اساس آخرین برآوردهای سازمان ملل متحد، ۹,۹۲۸,۶۸۲ نفر گزارش شده است. جمعیت این کشور، معادل ۱۳٪ درصد از کل جمعیت جهان می باشد. آذربایجان از نظر جمعیت در رتبه ی ۸۹ ام در فهرست کشورهای جهان قرار دارد. تراکم جمعیت در این کشور

۱۲۱ نفر در هر کیلومتر مربع (۳۱۳ نفر در هر مایل مربع) می باشد. ۵۴/۲ درصد از جمعیت آذربایجان (۵،۴۰۴،۹۳۳ نفر در سال ۲۰۱۷)، شهر نشین می باشند. سن متوسط در جمهوری آذربایجان، ۳۱/۳ سال گزارش شده است. میزان مهاجرت در سال ۲۰۱۶-۳،۳۴۱ نفر بوده است.

جمعیت این کشور، در سال ۲۰۱۷ روزانه ۳۷۹ نفر افزایش خواهد داشت.

بزرگترین شهرهای جمهوری آذربایجان، بر اساس جمعیت عبارتند از:

باکو (۱،۱۱۶،۵۱۳ میلیون نفر)، گنجا^۱ (۳۱۳،۳۰۰ میلیون نفر)، سامکائیت^۲ (۲۶۵،۱۵۰ میلیون نفر)، لنکران^۳ (۲۴۰،۳۰۰ میلیون نفر)، مینگسویر^۴ (۹۵،۴۵۳ میلیون نفر).

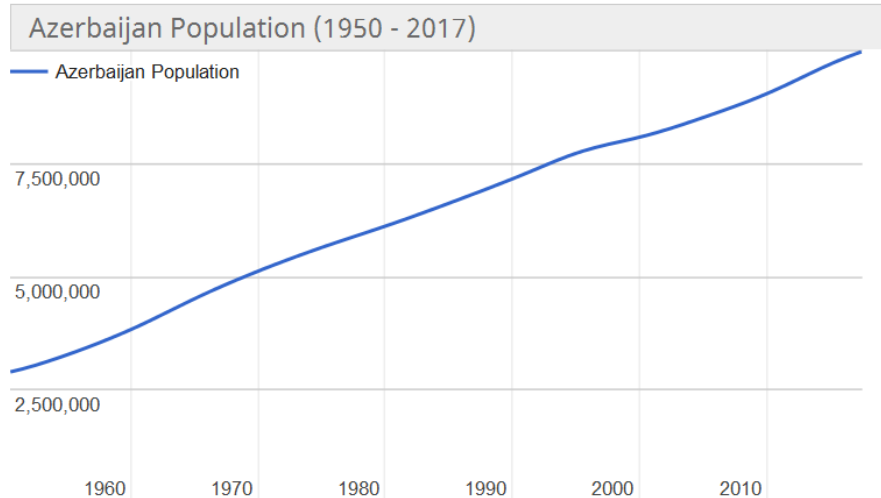
شکل ۱۴- تراکم جمعیت در جمهوری آذربایجان در سال ۲۰۱۶. (منبع: پورتال جمعیت جهانی)

¹ Ganja

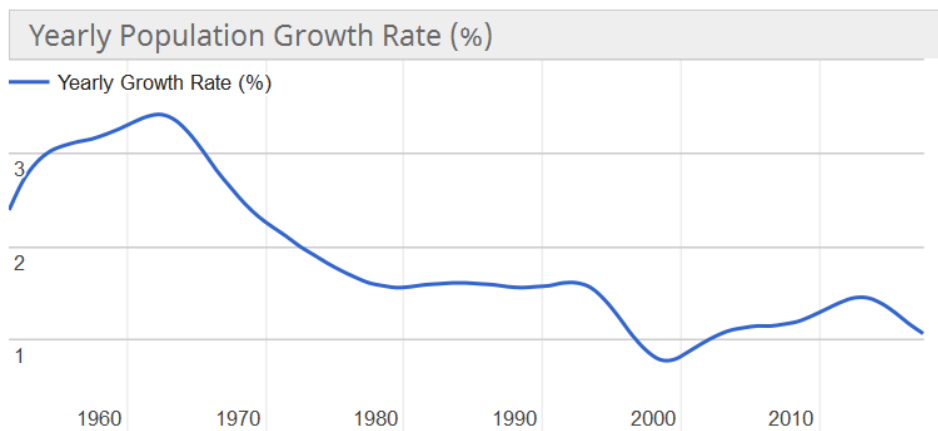
² Sumqayit

³ Lankaran

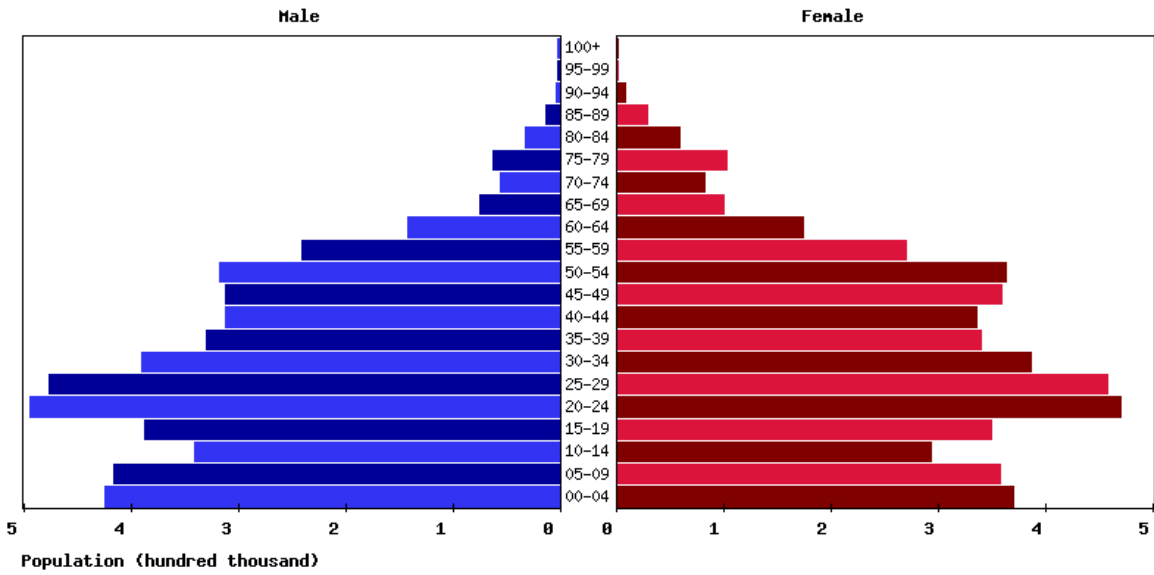
⁴ Mingachevir

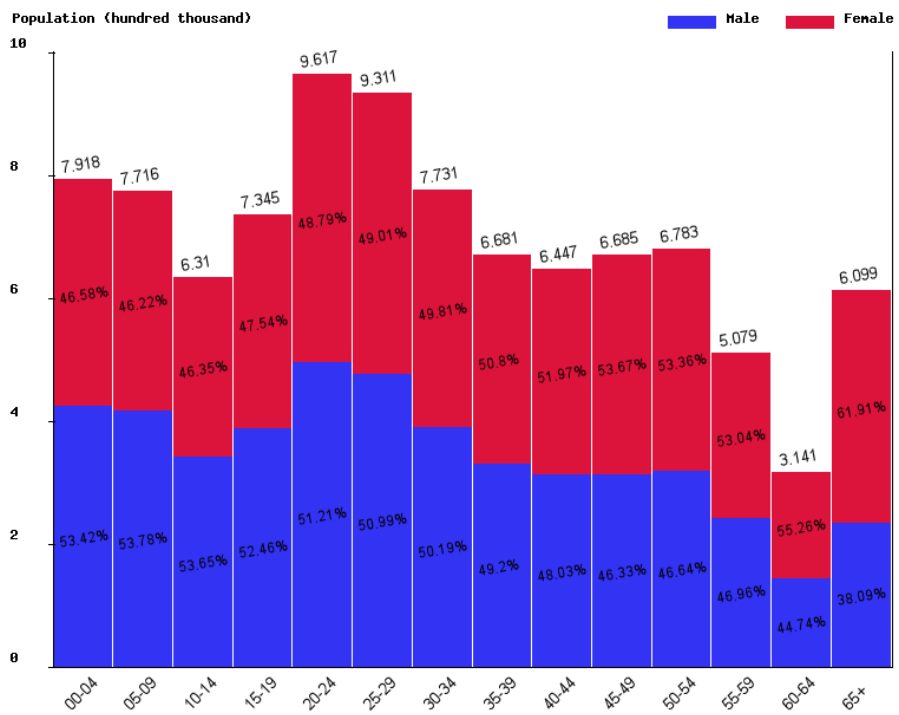
شکل ۱۵- نمودار جمعیت جمهوری آذربایجان (سال ۱۹۵۰ الی ۲۰۱۷). (منبع: پورتال سازمان ملل متحد). این پورتال که به صورت زنده جمعیت کشورهای جهان را در هر لحظه نشان میدهد در تاریخ ۲۸ ژانویه ۲۰۱۷، جمعیت جمهوری آذربایجان را ۹,۹۲۸,۶۸ نفر برآورد کرده است.

شکل ۱۶- درصد نرخ رشد سالیانه جمعیت در جمهوری آذربایجان طی سالهای ۱۹۶۰ الی ۲۰۱۷. (منبع: پورتال سازمان ملل متحد). بر اساس این نمودار، نرخ رشد سالیانه جمعیت در سال ۲۰۱۵، ۰/۳- گزارش شده است.

شکل ۱۷- هرم سنی و جنسی کشور اسپانیا در سال ۲۰۱۶. (منبع: پورتال رسمی آمار جمعیت جهان)^۱

¹ Population of the world portal

شکل ۱۸- نمودار نسبت جنسی جمعیت جمهوری آذربایجان در سال ۲۰۱۶ (منبع: پورتال رسمی آمار جمعیت جهان)

رتبه جهانی آذربایجان	جمعیت جهان	درصد از کل جمعیت جهان	جمعیت شهری	درصد جمعیت شهری	تراکم جمعیت (نفر/کیلومتر مربع)	نرخ باروری	سن متوسط	تعداد مهاجران (خالص)	نرخ تغییرات سالانه	درصد تغییرات سالانه	جمعیت	سال
۸۹	۷,۵۱۵,۲۸۴,۱۵۳	۰.۱۳٪	۵,۴۰۴,۹۳۳	۵۴.۲٪	۱۲۱	۲.۲۸	۳۱.۳	-۶,۸۰۰	۱۰۵,۲۵۰	۱.۰۷٪	۹,۹۷۳,۶۹۷	۲۰۱۷
۸۹	۷,۴۳۲,۶۶۳,۲۷۵	۰.۱۳٪	۵,۳۲۸,۱۵۶	۵۴٪	۱۱۹	۲.۲۸	۳۱.۳	-۶,۸۰۰	۱۱۴,۴۷۹	۱.۱۷٪	۹,۸۶۸,۴۴۷	۲۰۱۶
۹۱	۷,۳۴۹,۴۷۲,۰۹۹	۰.۱۳٪	۵,۲۵۰,۳۶۷	۵۳.۸٪	۱۱۸	۲.۳	۳۱	-۳,۲۰۰	۱۳۰,۸۱۵	۱.۴٪	۹,۷۵۳,۹۶۸	۲۰۱۵
۹۲	۶,۹۲۹,۷۲۵,۰۴۳	۰.۱۳٪	۴,۸۵۶,۶۷۵	۵۳.۴٪	۱۱۰	۲.۲۹	۲۹	-۱۹,۴۰۰	۱۰۷,۲۹۹	۱.۲۲٪	۹,۰۹۹,۸۹۳	۲۰۱۰
۸۹	۶,۵۱۹,۶۳۵,۸۵۰	۰.۱۳٪	۴,۴۸۶,۲۷۱	۵۲.۴٪	۱۰۴	۲	۲۷	۲,۱۰۰	۸۹,۱۳۱	۱.۰۷٪	۸,۵۶۳,۳۹۸	۲۰۰۵
۸۸	۶,۱۲۶,۶۲۲,۱۲۱	۰.۱۳٪	۴,۱۷۱,۴۰۵	۵۱.۴٪	۹۸	۲.۲	۲۶	-۲۴,۰۰۰	۶۹,۳۸۷	۰.۸۸٪	۸,۱۱۷,۷۴۲	۲۰۰۰
۸۸	۵,۷۳۵,۱۲۳,۰۸۴	۰.۱۴٪	۴,۰۵۶,۸۳۰	۵۲.۲٪	۹۴	۲.۹	۲۴	-۲۱,۱۰۰	۱۱۰,۸۶۱	۱.۴۹٪	۷,۷۷۰,۸۰۶	۱۹۹۵
۸۶	۵,۳۰۹,۶۶۷,۶۹۹	۰.۱۴٪	۳,۸۷۸,۷۹۳	۵۳.۷٪	۸۷	۲.۹۵	۲۳	-۲۳,۸۰۰	۱۰۸,۴۷۹	۱.۵۷٪	۷,۲۱۶,۵۰۳	۱۹۹۰
۸۴	۴,۸۵۲,۵۴۰,۵۶۹	۰.۱۴٪	۳,۵۷۰,۴۹۳	۵۳.۵٪	۸۱	۳.۰۴	۲۳	-۸,۲۰۰	۱۰۲,۰۲۳	۱.۶٪	۶,۶۷۴,۱۰۷	۱۹۸۵
۸۲	۴,۴۳۹,۶۳۲,۴۶۵	۰.۱۴٪	۳,۲۵۳,۱۳۹	۵۲.۸٪	۷۵	۳.۶۲	۲۱	-۵,۶۰۰	۹۴,۰۳۹	۱.۶٪	۶,۱۶۳,۹۹۰	۱۹۸۰
۸۱	۴,۰۶۱,۳۹۹,۲۲۸	۰.۱۴٪	۲,۹۵۴,۹۱۳	۵۱.۹٪	۶۹	۴.۲۹	۱۹	۲,۹۰۰	۱۰۳,۱۲۷	۱.۹۲٪	۵,۶۹۳,۷۹۶	۱۹۷۵
۸۱	۳,۶۸۲,۴۸۷,۶۹۱	۰.۱۴٪	۲,۵۸۹,۴۹۱	۵۰٪	۶۳	۴.۹۴	۱۸	۱۰,۱۰۰	۱۱۹,۶۸۰	۲.۴۹٪	۵,۱۷۸,۱۶۰	۱۹۷۰
۸۸	۳,۳۲۲,۴۹۵,۱۲۱	۰.۱۴٪	۲,۳۴۳,۱۹۶	۵۱.۲٪	۴۰	۵.۴۹	۲۳	۲,۰۰۰	۱۳۶,۳۷۴	۳.۲۸٪	۴,۵۷۹,۷۵۹	۱۹۶۵
۸۵	۳,۰۱۸,۳۴۳,۸۲۸	۰.۱۳٪	۲,۰۵۲,۷۵۵	۵۲.۷٪	۴۷	۵.۴۱	۲۳	۱۱,۷۰۰	۱۱۴,۰۳۱	۳.۲۱٪	۳,۸۹۷,۸۸۹	۱۹۶۰
۸۸	۲,۷۵۸,۳۱۴,۵۲۵	۰.۱۲٪	۱,۶۶۴,۷۲۰	۵۰٪	۴۰	۵.۴۹	۲۳	۲,۰۰۰	۸۶,۳۴۷	۲.۸۲٪	۳,۳۲۷,۷۳۳	۱۹۵۵

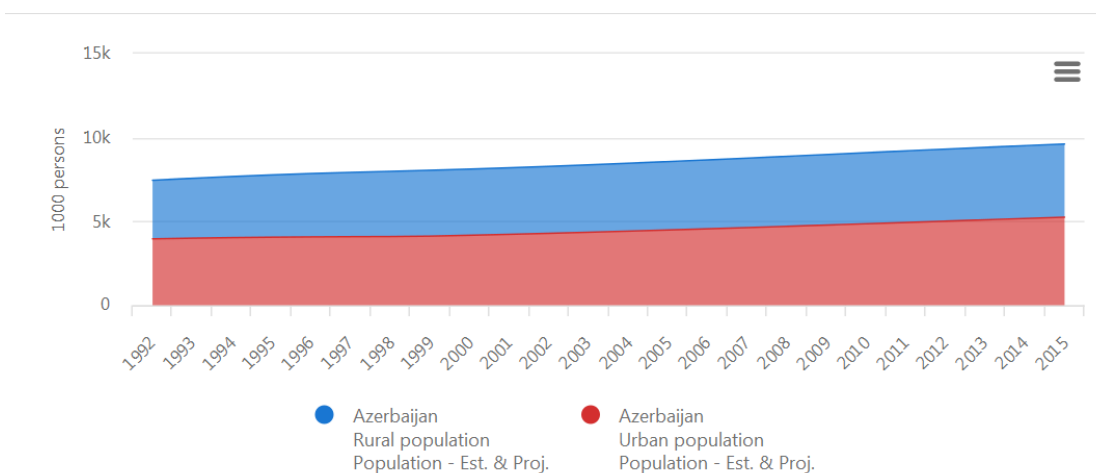
جدول ۳- وضعیت جمعیت جمهوری آذربایجان (سال ۲۰۱۷ و ماقبل). Source: Worldometers (www.Worldometers.info).

رتبه جهانی آذربایجان	جمعیت جهان	درصد از کل جمعیت جهان	جمعیت شهری	درصد جمعیت شهری	تراکم جمعیت (نفر/کیلومتر مربع)	نرخ باروری	سن متوسط	تعداد مهاجران (خالص)	نرخ تغییرات سالانه	درصد تغییرات سالانه	جمعیت	سال
۸۸	۷,۷۵۸,۱۵۶,۷۹۲	۰.۱۳٪	۵,۶۲۶,۷۶۶	۵۴.۹٪	۱۲۴	۲.۲۲	۳۳	-۶,۸۰۰	۹۷,۳۲۰	۰.۹۸٪	۱۰,۲۴۰,۵۶۹	۲۰۲۰
۸۸	۸,۱۴۱,۶۶۱,۰۰۷	۰.۱۳٪	۵,۹۶۱,۳۶۱	۵۶.۵٪	۱۲۸	۲.۱۵	۳۵	-۶,۸۰۰	۶۱,۳۶۰	۰.۵۹٪	۱۰,۵۴۷,۳۶۹	۲۰۲۵
۸۹	۸,۵۰۰,۷۶۶,۰۵۲	۰.۱۳٪	۶,۲۵۹,۴۹۶	۵۸.۴٪	۱۳۰	۲.۰۹	۳۷	-۶,۸۰۰	۳۵,۹۰۵	۰.۳۴٪	۱۰,۷۲۶,۸۹۵	۲۰۳۰
۹۱	۸,۸۳۸,۹۰۷,۸۷۷	۰.۱۲٪	۶,۵۳۷,۸۵۵	۶۰.۲٪	۱۳۱	۲.۰۴	۳۹	-۶,۸۰۰	۲۶,۶۲۸	۰.۲۵٪	۱۰,۸۶۰,۰۳۴	۲۰۳۵
۹۱	۹,۱۵۷,۲۳۳,۹۷۶	۰.۱۲٪	۶,۷۸۸,۵۸۴	۶۱.۹٪	۱۳۳	۲	۳۹	-۶,۸۰۰	۲۰,۲۷۶	۰.۱۹٪	۱۰,۹۶۱,۴۱۳	۲۰۴۰
۹۲	۹,۴۵۳,۸۹۱,۷۸۰	۰.۱۲٪	۶,۹۹۱,۲۷۳	۶۳.۶٪	۱۳۳	۱.۹۶	۳۸	-۶,۸۰۰	۷,۹۱۴	۰.۰۷٪	۱۱,۰۰۰,۹۸۱	۲۰۴۵
۹۴	۹,۷۲۵,۱۴۷,۹۹۴	۰.۱۱٪	۷,۱۳۶,۰۱۴	۶۵.۱٪	۱۳۳	۱.۹۴	۳۹	-۶,۸۰۰	-۷,۵۹۷	۰.۰۷٪	۱۰,۹۶۲,۹۹۷	۲۰۵۰

جدول ۴- پیش بینی جمعیت جمهوری آذربایجان. Source: Worldometers (www.Worldometers.info).

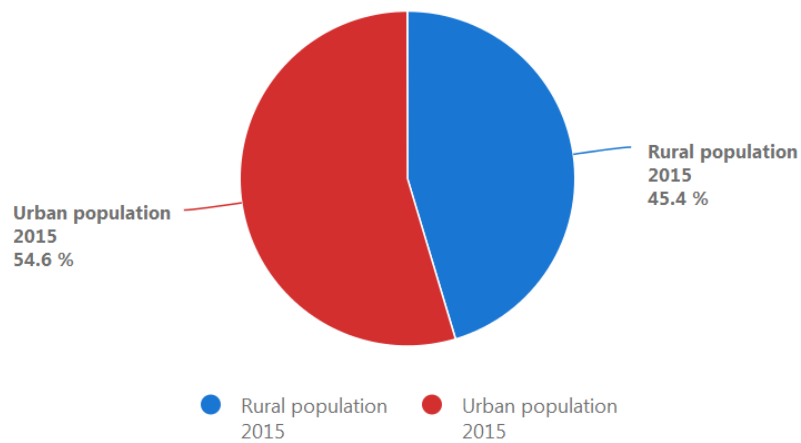
جمعیت کل، درصد		شامل:		جمعیت کل هزار نفر	سال
روستایی	شهری	روستایی	شهری		
۴۸.۹	۵۱.۱	۳۸۸۹.۱	۴۰۶۴.۳	۷۹۵۳.۴	۱۹۹۹
۴۹.۰	۵۱.۰	۳۹۲۹.۸	۴۰۸۶.۴	۸۰۱۶.۲	۲۰۰۰
۴۹.۲	۵۰.۸	۳۹۷۳.۵	۴۱۰۷.۵	۸۰۸۱.۰	۲۰۰۱
۴۹.۳	۵۰.۷	۴۰۱۱.۳	۴۱۳۰.۱	۸۱۴۱.۴	۲۰۰۲
۴۹.۳	۵۰.۷	۴۰۴۸.۲	۴۱۵۴.۳	۸۲۰۲.۵	۲۰۰۳
۴۸.۵	۵۱.۵	۴۰۱۱.۴	۴۲۵۴.۳	۸۲۶۵.۷	۲۰۰۴
۴۸.۵	۵۱.۵	۴۰۴۹.۰	۴۲۹۸.۳	۸۳۴۷.۳	۲۰۰۵
۴۸.۴	۵۱.۶	۴۰۷۹.۸	۴۳۵۶.۶	۸۴۳۶.۴	۲۰۰۶
۴۸.۵	۵۱.۵	۴۱۳۵.۱	۴۳۹۷.۶	۸۵۳۲.۷	۲۰۰۷
۴۸.۳	۵۱.۷	۴۱۶۵.۱	۴۴۶۴.۸	۸۶۲۹.۹	۲۰۰۸

جدول ۵- میزان جمعیت شهری و روستایی و درصد آنها در جمهوری آذربایجان در سالهای ۱۹۹۹ الی ۲۰۰۸. (منبع: پورتال آمارنامه رسمی جمهوری آذربایجان^۱)

شکل ۱۹- جمعیت شهری و روستایی جمهوری آذربایجان، سالهای ۱۹۹۲ الی ۲۰۱۵. (منبع: faostat). مطابق اطلاعات این نمودار، در سال ۱۹۹۲، جمعیت شهری، ۳،۹۵۸/۸۳ و جمعیت روستایی ۳،۴۹۲ هزار نفر بوده است. همچنین در سال ۲۰۱۵، جمعیت شهری ۵،۲۵۰/۳۷ و جمعیت روستایی ۴،۳۶۲ هزار نفر گزارش شده است.

¹ www.azerbaijan.az

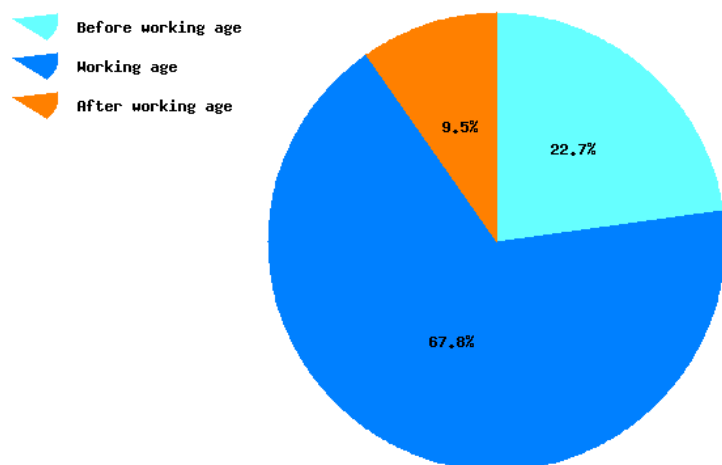
شکل ۲۰- نسبت جمعیت شهری و روستایی در جمهوری آذربایجان، ۲۰۱۵. (منبع: faostat)

سال	کل	مناطق شهری	مناطق روستایی
۱۹۹۵	-۹.۸	-۹.۵	-۰.۳
۲۰۰۵	-۰.۹	-۰.۶	-۰.۳
۲۰۰۶	-۰.۴	-۱.۹	۱.۵
۲۰۰۷	-۱.۱	-۱.۴	۰.۳

جدول ۶- میزان مهاجرت در جمهوری آذربایجان (از سال ۱۹۹۵ الی ۲۰۰۷)

واحد	کمترین	بیشترین	قبل	آخرین	وضعیت اشتغال جمعیت
درصد	۴.۹۰	۱۱.۸۰	۴.۹۰	۵.۰۰	نرخ بیکاری
هزار	۳۶۱۳.۰۰	۴۶۷۱.۶۰	۴۶۰۲.۹۰	۴۶۷۱.۶۰	جمعیت شاغل
هزار	۲۳۶.۶۰	۵۱۴.۷۰	۲۳۷.۸۰	۲۴۳.۷۰	جمعیت بیکار
هزار	۵.۵۰	۱۰.۵۰۰	۱۰.۵۰۰	۱۰.۵۰۰	حداقل دستمزد
میلیون	۱.۵۹	۹.۵۹	۹.۴۸	۹.۵۹	جمعیت
	۶۲.۰۰	۶۳.۰۰	۶۳.۰۰	۶۳.۰۰	سن بازنشستگی مردان
	۵۷.۰۰	۶۰.۰۰	۶۰.۰۰	۶۰.۰۰	سن بازنشستگی زنان
واحد پول آذربایجان /ماه	۲۴۲.۷۰	۴۹۳.۸۰	۴۹۰.۵۰	۴۹۳.۸۰	دستمزد
واحد پول آذربایجان /ماه	۵۰۰.۰۰	۶۵۰.۰۰	۶۴۰.۰۰	۶۵۰.۰۰	دستمزد برای مهارت های بالا
واحد پول آذربایجان /ماه	۴۸.۸۰	۵۲۷.۹۰	۴۹۵.۴۰	۵۲۷.۹۰	دستمزد در صنعت
واحد پول آذربایجان /ماه	۳۹۰.۰۰	۵۷۹.۰۰	۴۳۲.۰۰	۵۷۹.۰۰	دستمزد برای مهارت های پایین
واحد پول آذربایجان /ماه	۶۳۶.۰۰	۷۲۰.۰۰	۶۸۴.۰۰	۷۲۰.۰۰	درآمد خانواده
واحد پول آذربایجان /ماه	۳۱۲.۰۰	۳۸۴.۰۰	۳۸۴.۰۰	۳۸۴.۰۰	درآمد فرد

جدول ۷- وضعیت اشتغال در جمهوری آذربایجان در سال ۲۰۱۶. (منبع: پورتال اقتصاد بازرگانی جمهوری آذربایجان)^۱

شکل ۲۱- نمودار سن اشتغال در جمهوری آذربایجان در سال ۲۰۱۶. (منبع: پورتال رسمی آمار جمعیت جهان)

¹ TRADING ECONOMICS of Azerbaijan

اشتغال در بخش کشاورزی

با توجه به آمارهای بانک جهانی، میزان اشتغال در کشاورزی در جمهوری آذربایجان، برای سال ۲۰۱۲، ۳۷/۷۰ درصد از کل اشتغال کشور، گزارش شده است.

شکل ۲۲- درصد اشتغال در بخش کشاورزی نسبت به کل اشتغال جمهوری آذربایجان در سال ۲۰۱۲. (منبع: بانک جهانی^۱)

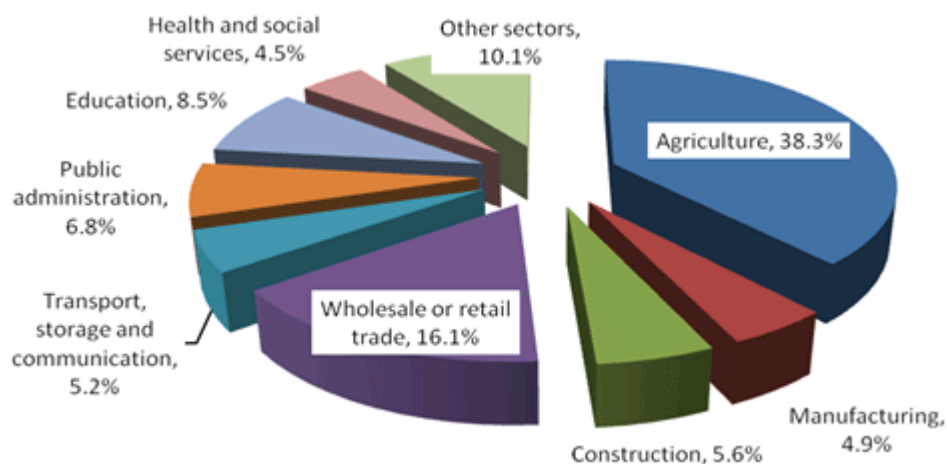

شکل ۲۳- درصد مردان شاغل در بخش کشاورزی در جمهوری آذربایجان. (منبع: بانک جهانی). طبق این نمودار، مردان شاغل در بخش کشاورزی در سال ۲۰۱۲، ۳۱/۸۰ درصد از کل اشتغال مردان این کشور را تشکیل داده اند.

¹ World bank

شکل ۲۴- درصد زنان شاغل در بخش کشاورزی در جمهوری آذربایجان. (منبع: بانک جهانی). طبق این نمودار، زنان شاغل در بخش کشاورزی در سال ۲۰۱۲، ۴۳/۹۰ درصد از کل اشتغال زنان این کشور را تشکیل داده اند.

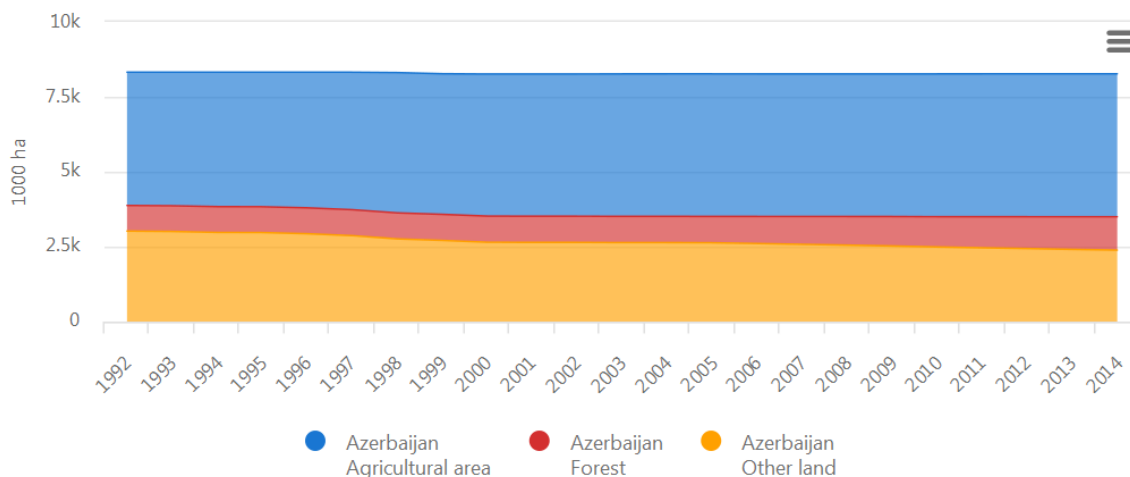

شکل ۲۵- نمودار توزیع جمعیت شاغل در بخش های مختلف در جمهوری آذربایجان، ۲۰۰۸. (منبع: imap-migration.org). مطابق نمودار، ۱۶/۱ درصد از جمعیت شاغل در بخش عمده فروشی و خرده فروشی، ۳۸/۳ درصد در بخش کشاورزی، ۱۰/۱ درصد در سایر بخش ها، ۸/۵ درصد در بخش آموزش، ۶/۸ درصد در بخش ادارات عمومی، ۵/۶ درصد در بخش ساخت و ساز، ۵/۲ درصد در بخش حمل و نقل و ارتباطات، ۴/۹ درصد در بخش تولید و ۴/۵ درصد نیز در بخش خدمات بهداشتی و اجتماعی مشغول به کار هستند. همانطور که از این اطلاعات مشخص است، بخش کشاورزی بعد از بخش خرده فروشی و عمده فروشی، بیشترین میزان اشتغال این کشور را به خود اختصاص داده است.

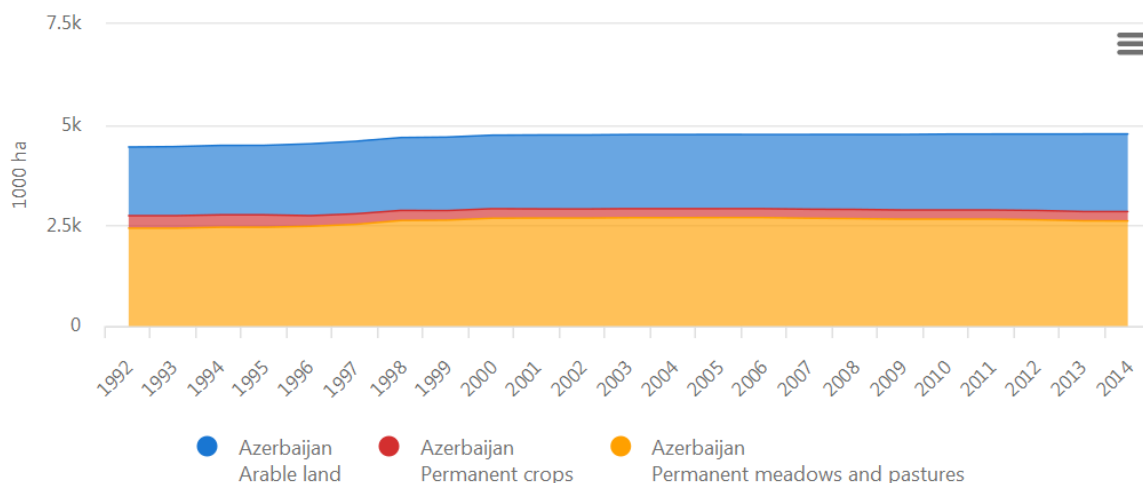
وضعیت کشاورزی

یکی از اهداف جمهوری آذربایجان، حذف وابستگی اقتصادی به نفت و اطمینان از توسعه اقتصادی در مناطق روستایی می باشد. بعد از نفت و ساخت و ساز، کشاورزی مهمترین نقش را در اقتصاد آذربایجان دارد. همچنین کشاورزی سهم بزرگی در اشتغال این کشور (در سال ۲۰۰۶، ۳۹/۱ درصد از کل جمعیت شاغل کشور در بخش کشاورزی و تنها ۱ درصد در بخش نفت مشغول به کار بودند) دارد. همچنین این بخش تاثیر بسیار زیادی بر کاهش فقر در مناطق روستایی دارد.

کل زمین کشاورزی جمهوری آذربایجان، ۴۷۶۹/۷ هزار هکتار می باشد. تعداد تولید کنندگان کشاورزی در این کشور، ۱/۲۰۸،۷ هزار واحد می باشد که ۹۹/۹۸ درصد آن از مزارع خصوصی و ۰/۰۲ درصد آن مزارع عمومی تشکیل شده است. علاوه بر این، ۷۸/۶۴۸ مزرعه تولیدی با پردازش و فروش محصولات وجود دارد. ۶۶/۸ درصد از تولید تخصصی کشاورزی از خانواده های روستایی، و ۳۲/۸ درصد از تولیدات خانگی و ۰/۲ درصد از مزارع تامین می شود.

شکل ۲۶- کاربری اراضی در جمهوری آذربایجان، سالهای ۱۹۹۲ الی ۲۰۱۴. (منبع: faostat). با توجه به این نمودار، مساحت زمین های کشاورزی آذربایجان در سال ۱۹۹۲ دارای ۴،۴۴۶/۲ هزارهکتار زمین کشاورزی، ۸۵۵/۸ هزارهکتار جنگل و ۳،۰۱۹/۷ هزار هکتار سایر اراضی بوده است. در سال ۲۰۱۴، مساحت زمین های کشاورزی، ۴،۷۶۹/۷ هزارهکتار، جنگل ها، ۱،۱۱۳/۱۸ هزارهکتار و سایر اراضی ۲،۳۸۳/۴۲ هزارهکتار بوده که نشان دهنده روند رو به افزایش در مساحت اراضی کشاورزی و جنگل ها می باشد.

شکل ۲۷- اراضی کشاورزی جمهوری آذربایجان، سالهای ۱۹۹۲ الی ۲۰۱۴. (منبع: faostat). بر اساس این نمودار، در سال ۱۹۹۲، زمین های زراعی ۱،۷۰۴/۵ هزار هکتار، زمین زیر کشت محصولات دائمی ۳۱۰/۳ هزار هکتار و مراتع دائمی ۲،۴۳۱/۴ هزار هکتار و در سال ۲۰۱۴، زمین های زراعی ۱،۹۲۶/۵ هزار هکتار، زمین زیر کشت محصولات دائمی ۲۳۳/۵ هزار هکتار و مراتع دائمی ۲،۶۰۹/۷ هزار هکتار گزارش شده است. این مقایسه نشان دهنده ی افزایش زمین های زراعی و مراتع و کاهش زمین زیر کشت محصولات دائمی طی این سالها می باشد.

سالهای ۱۹۷۵ تا ۱۹۸۵ میلادی اوج رونق کشاورزی در جمهوری آذربایجان بود. در اواسط ۱۹۸۰ میلادی این جمهوری حدود ۱۸ درصد از کل نیازهای مواد غذایی، ۷ درصد محصول پنبه، ۲۲/۵ درصد از تنباکو و ۲۱ درصد انگور اتحاد جماهیر اتحاد جماهیر شوروی سابق را تولید می کرد.

اما پس از استقلال، میزان تولید محصولات کشاورزی و دامی کاهش چشمگیری یافت بر اساس آخرین اطلاعات موجود در مرکز آمار کمیته دولتی جمهوری آذربایجان، در جدول ذیل نشان داده شده است. همانگونه که در این جدول ملاحظه می گردد میزان محصولات کشاورزی تولید شده در جمهوری آذربایجان در طی سالهای ۱۹۹۵ الی ۲۰۱۰ افزایش تولید در برخی از محصولات کشاورزی را نشان می دهد بطوریکه تولید سیب زمینی در جمهوری آذربایجان از ۴۲۴ هزار تن در سال ۱۹۹۵ به بیش از یک میلیون تن در سال ۲۰۱۰ افزایش یافته است. بررسی روند تولید محصول پنبه در جمهوری آذربایجان طی سالهای مذکور

وضعیت پرافت و خیزی را نشان می دهد براساس این گزارش نوسان شدید تولید پنبه به سال ۱۹۹۰ بر می گردد که تولید ۵۴۲ هزار تنی پنبه در این سال به طور ناگهانی به ۲۴۴ هزار تن در سال ۱۹۹۵ کاهش یافت کاهش تولید در سالهای بعد نیز ادامه داشته و به ۳۸ هزار تن در سال ۲۰۱۰ رسیده است.

بخش کشاورزی جمهوری آذربایجان به لحاظ دارا بودن زمینهای مساعد کشاورزی از قبیل اراضی مستعد و حاصلخیز کشاورزی، منابع آبی قابل استحصال، تنوع آب و هوایی در اقلیم های گوناگون، منابع تجدید شونده، جنگل ها و مراتع و دارا بودن صدها کیلومتر مرز آبی جهت استفاده از دریا، علیرغم وجود این زمینهای مساعد کشاورزی، در شرایط کنونی این جمهوری مجبور به واردات بیش از یک میلیارد دلار مواد غذایی در سال ۲۰۱۱ میلادی شده است.

جمهوری آذربایجان تولیدکننده مواد کشاورزی نظیر غلات، پنبه، توتون، سیب زمینی، میوهها، سبزیها و چای می باشد.

سال	غلات و حبوبات	پنبه	تنباکو	سیب زمینی	سبزیجات	هندوانه و خربزه	چغندر قند	آفتابگردان
۱۹۸۵	۱,۲۹۸	۷۸۸	۶۰	۲۲۰	۸۷۲	۴۸	-	-
۱۹۹۰	۱,۴۱۴	۵۴۳	۵۳	۱۸۵	۸۵۶	۶۷	-	۰,۶
۱۹۹۵	۹۲۱	۲۷۴	۱۲	۱۵۵	۴۲۴	۴۲	۲۸,۱	۰,۷
۱۹۹۶	۱,۰۱۸	۲۷۴	۱۱	۲۱۴	۵۷۰	۵۲	۴۶,۱	۰,۶
۱۹۹۷	۱,۱۲۷	۱۲۴	۱۵	۲۲۳	۴۹۵	۵۷	۳۳,۷	۱,۱
۱۹۹۸	۹۵۰	۱۱۳	۱۵	۳۱۲	۵۰۲	۷۸	۴۱,۴	۱,۰
۱۹۹۹	۱,۰۹۸	۹۷	۸,۶	۳۹۴	۶۷۰	۲۰۶	۴۲,۲	۲,۳
۲۰۰۰	۱,۵۴۰	۹۲	۱۷	۴۶۹	۷۸۰	۲۶۱	۴۶,۷	۳,۷
۲۰۰۱	۲,۰۱۶	۸۴	۱۳	۶۰۶	۹۱۶	۲۹۱	۴۱,۳	۵,۱
۲۰۰۲	۲,۱۹۶	۸۰	۳,۳	۶۹۵	۹۷۴	۳۳۰	۱۱۵,۸	۱۰,۸
۲۰۰۳	۲,۰۵۸	۹۹	۴,۷	۷۶۹	۱,۰۴۶	۳۵۶	۱۲۸,۹	۱۸,۳
۲۰۰۴	۲,۱۵۸	۱۳۶	۶,۵	۹۳۰	۱,۰۷۶	۳۵۵	۵۶,۸	۱۴,۳
۲۰۰۵	۲,۱۲۷	۱۹۶	۷,۱	۱,۰۸۳	۱,۱۲۷	۳۶۳	۳۶,۶	۱۶,۱
۲۰۰۶	۲,۰۷۹	۱۳۰	۴,۸	۹۹۹	۱,۱۸۶	۳۶۲	۱۶۷,۲	۱۵,۹
۲۰۰۷	۲,۰۰۴	۱۰۰	۲,۹	۱,۰۳۷	۱,۲۲۷	۴۱۷	۱۴۱,۹	۱۳,۴
۲۰۰۸	۲,۴۹۸	۵۵	۲,۵	۱,۰۷۷	۱,۲۲۸	۴۰۷	۱۹۰,۷	۱۶,۵
۲۰۰۹	۲,۹۸۸	۳۲	۲,۶	۹۸۳	۱,۱۷۸	۴۱۰	۱۸۸,۷	۱۴,۴
۲۰۱۰	۲,۰۰۰	۲۸	۳,۲	۹۵۴	۱,۱۸۹	۴۲۳	۲۵۱,۹	۱۵,۵

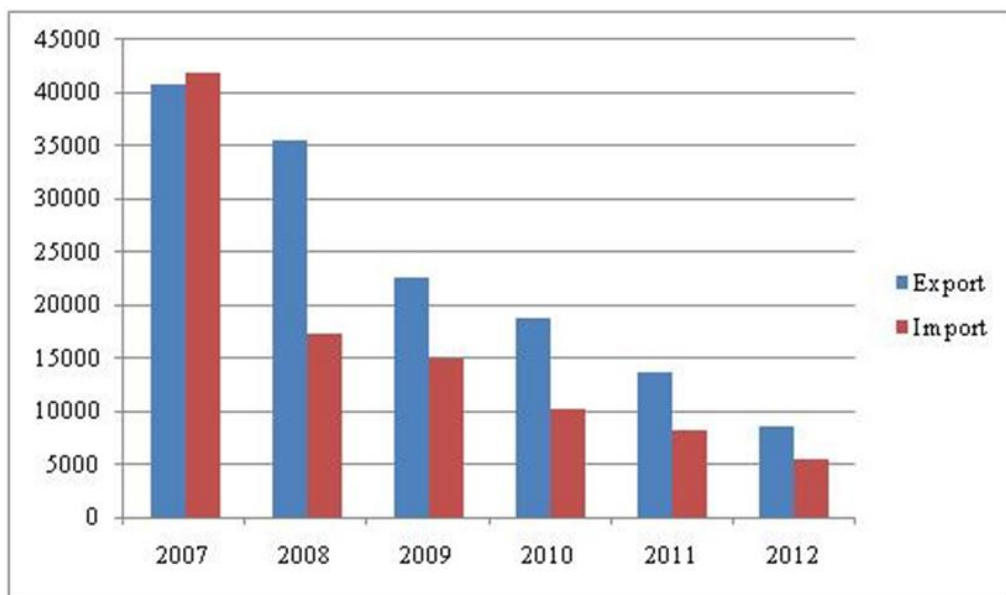
جدول ۸- تولید محصولات کشاورزی در جمهوری آذربایجان (هزارتن)، سال های ۱۹۸۵ الی ۲۰۱۰. (منبع: کمیته دولتی آمار جمهوری آذربایجان).

صادرات	واردات	تولید	شرح
-	۱۳۶۶۳۳۵	۱۷۹۷۰۲۸	گندم
-	۳۶۸۵۰	۷۲۱۲۰۳	جو
-	۸۸۳۵۱	۱۸۱۹۳۰	ذرت
۵۸۸۱۱	۷۶۶۰۵	۹۶۸۵۴۵	سیب زمینی
۵۶۴۱۷	۶۹۹۵۲	۱۲۱۶۲۴۰	سبزیجات
۲۳۰۶۶۴	۶۵۱۵۹	۸۱۰۰۲۲	میوه
۳۱۹	۹۴۹۲	۱۵۰۹۸۷	انگور
۱۸۵۳	۱۱۳۵۵	۱۱۹۵۴۵	گوشت گاو و محصولات گوشتی مرتبط
-	۱۰۳۶	۷۶۰۲۲	گوشت گوسفند و بز و محصولات گوشتی مرتبط
-	۲۱۳۸	۷۴۱	گوشت خوک و محصولات گوشتی مرتبط
۴۷	۶۴۲۲۵۵	۸۹۳۲۸	گوشت مرغ و محصولات گوشتی مرتبط
۵۲۱۲	۵۳۹۰۰	۱۲۲۶۷۱۱	تخم مرغ - هزار عدد
-	۱۹۵۶۴	۵۰۶۴۸	ماهی و محصولات ماهی
۱۹	۲۵۷۰۷	۳۷۴۹	برنج
۷۱۱۱	۹۴۲۰۰	۱۳۸۱۹۴۷	آرد
-	۲۰۰	۱۱۶۸۸۰۰	نان
۳۱۶۹	۷۸۱۶	۱۰۹۴۴	ماکارونی
۱۷۱۹	۲۴۲۰۲	۵۳۵۷۵	نمک
۳۳۴۱۸	۱۲۴۲۲۸	۶۷۳۹۵	روغن های گیاهی
۸۶۱۸	۲۵۶	۲۳۰۶۱	مارگارین
۶۴۱۱	۱۸۶۶۸	۱۲۴۴۸۶	آبمیوه
۲۲۴۰۱۸	۷۰۳۸۰	۳۶۲۲۴۱	شکر
۷۰۳۶	۱۲۶۵۰	۱۰۶۸۸	چای
-	۲۱۴۶۹	۲۱۸۷۳	کره
-	۶۰۳۷	۴۷۱۳۴	پنیر

جدول ۹- تولید و صادرات و واردات محصولات عمده کشاورزی و غذایی جمهوری آذربایجان در سال ۲۰۱۲ (تن). (منبع: وابسته بازرگانی سفارت جمهوری اسلامی ایران در باکو)

۲۰۱۲		۲۰۱۱		۲۰۱۰		۲۰۰۹		۲۰۰۸		۲۰۰۷		شرح
ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	میزان تولید
۸۸۱۴	۸۶۱۸	۱۳۷۰۱	۱۳۷۴۴	۱۶۳۷۷	۱۸۷۳۹	۱۷۱۹۸	۲۲۶۵۸	۱۹۸۵۰	۳۵۵۶۲	۲۴۰۷۳	۴۰۸۶۹	میزان صادرات
۶۴۷۰	۵۵۲۰	۵۶۷۴	۸۱۷۱	۶۷۵۰	۱۰۲۸۱	۱۰۰۴۹	۱۴۹۳۸	۱۱۸۳۱	۱۷۲۷۵	۲۳۷۸۶	۴۱۸۷۷	میزان واردات

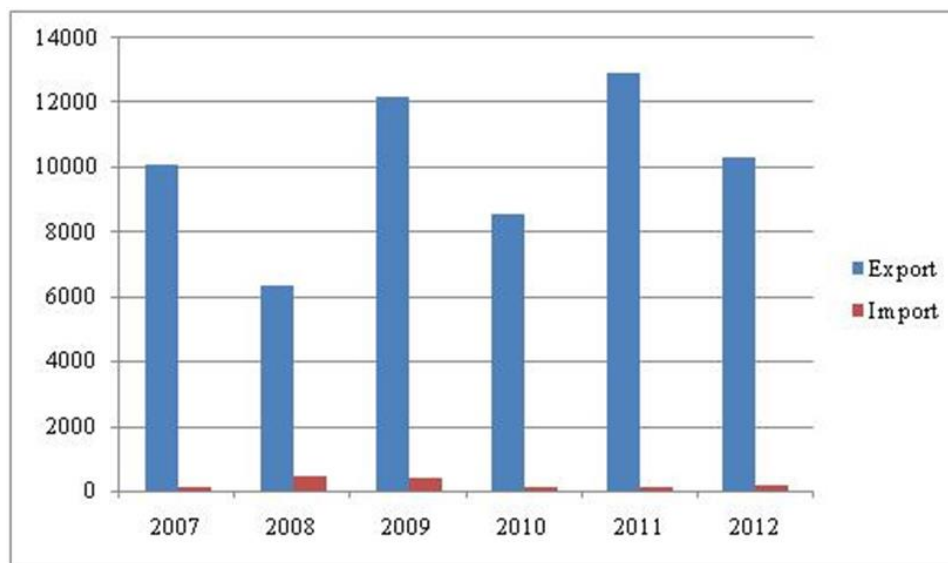
جدول ۱۰- میزان تولید و صادرات و واردات (آبمیوه و سبزیجات). (منبع: وابسته بازرگانی سفارت جمهوری اسلامی ایران در باکو)

شکل ۲۸- میزان تولید و صادرات و واردات (آبمیوه و سبزیجات).

۲۰۱۲		۲۰۱۱		۲۰۱۰		۲۰۰۹		۲۰۰۸		۲۰۰۷		شرح
ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	
-	۲۹۶۰۰	-	۳۲۹۲۲	-	۲۹۴۵۴	-	۳۰۴۳۰	-	۲۷۷۴۶	-	۲۷۴۶۲	میزان تولید
۴۵۹۳۳	۱۰۳۲۹	۵۷۲۴۴	۱۲۹۱۸	۳۵۲۷۸	۸۵۳۹	۵۲۵۲۱	۱۲۱۹۴	۳۰۱۷۵	۶۳۵۵	۵۱۲۳۱	۱۰۰۹۴	میزان صادرات
۴۶	۱۵۱	۹۱	۱۲۹	۵۷	۱۱۰	۱۷۷	۳۸۴	۱۳۵	۴۴۰	۸۴	۱۰۷	میزان واردات

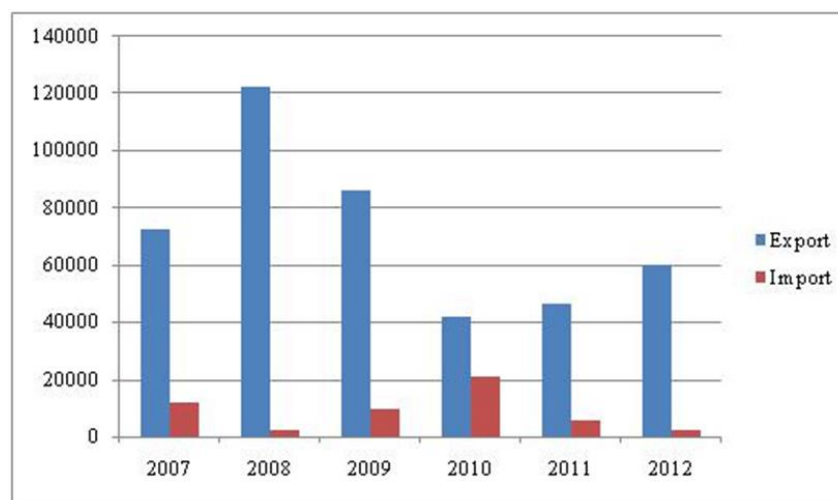
جدول ۱۱- میزان تولید و صادرات و واردات (فندق). (منبع: وابسته بازرگانی سفارت جمهوری اسلامی ایران در باکو)

شکل ۲۹- میزان تولید و صادرات و واردات (فندق). (منبع: وابسته بازرگانی سفارت جمهوری اسلامی ایران در باکو)

۲۰۱۲		۲۰۱۱		۲۰۱۰		۲۰۰۹		۲۰۰۸		۲۰۰۷		شرح
ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	
-	۲۳۴۸۰۰	-	۲۲۳۰۶۷	-	۲۱۱۶۶۵	-	۲۰۴۲۳۷	-	۲۰۵۰۲۱	-	۱۸۷۰۰۳	میزان تولید
۲۷۵۹۶	۵۹۸۰۹	۱۹۲۹۵	۴۶۶۳۹	۱۴۴۳۵	۴۲۰۹۶	۳۰۰۷۱	۸۶۰۶۲	۴۹۲۸۷	۱۲۲۴۴۸	۲۵۳۹۰	۷۲۴۵۵	میزان صادرات
۷۶۹	۲۵۴۸	۱۸۰۷	۵۹۴۷	۶۵۸۴	۲۰۹۳۸	۴۱۷۱	۹۴۱۲	۱۱۹۷	۲۱۵۴	۲۶۰۲	۱۱۷۳۹	میزان واردات

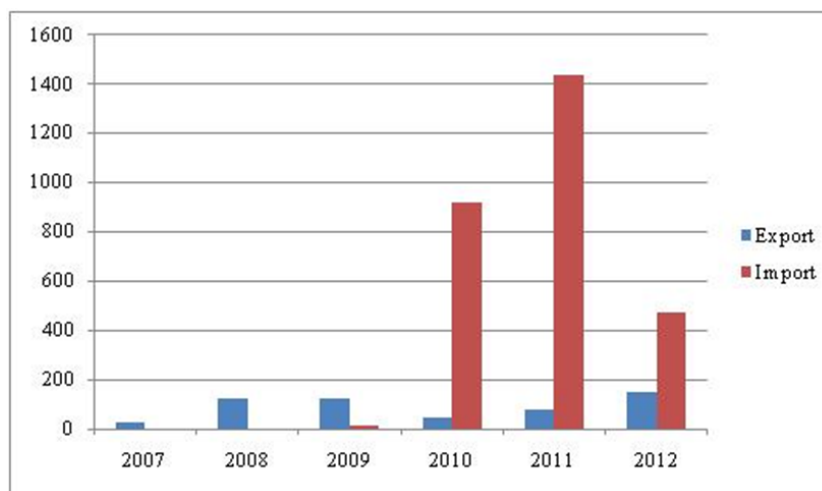
جدول ۱۲- میزان تولید و صادرات و واردات (سیب درختی). (منبع: وابسته بازرگانی سفارت جمهوری اسلامی ایران در باکو)

شکل ۳۰- میزان تولید و صادرات و واردات (سیب درختی). (منبع: وابسته بازرگانی سفارت جمهوری اسلامی ایران در باکو)

۲۰۱۲		۲۰۱۱		۲۰۱۰		۲۰۰۹		۲۰۰۸		۲۰۰۷		شرح
ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	
-	۱۴۰۰۸۲	-	۱۴۶۰۸۴	-	۱۴۲۱۸۸	-	۱۳۵۵۴۹	-	۱۳۲۱۷۹	-	۱۲۸۴۰۷	میزان تولید
۸۵۶۶۸	۱۰۹۰۰۸	۵۸۳۱۱	۹۵۷۲۳	۴۷۳۴۱	۱۰۶۳۴۲	۴۱۳۹۸	۹۸۷۳۱	۴۶۷۲۵	۵۰۴۷۲	۲۴۰۰۹	۶۰۲۴۷	میزان صادرات
۱۰.۲	۱۵.۹	-	-	۱۱.۳	۲۸.۲	۳۹	۹۷	-	-	-	-	میزان واردات

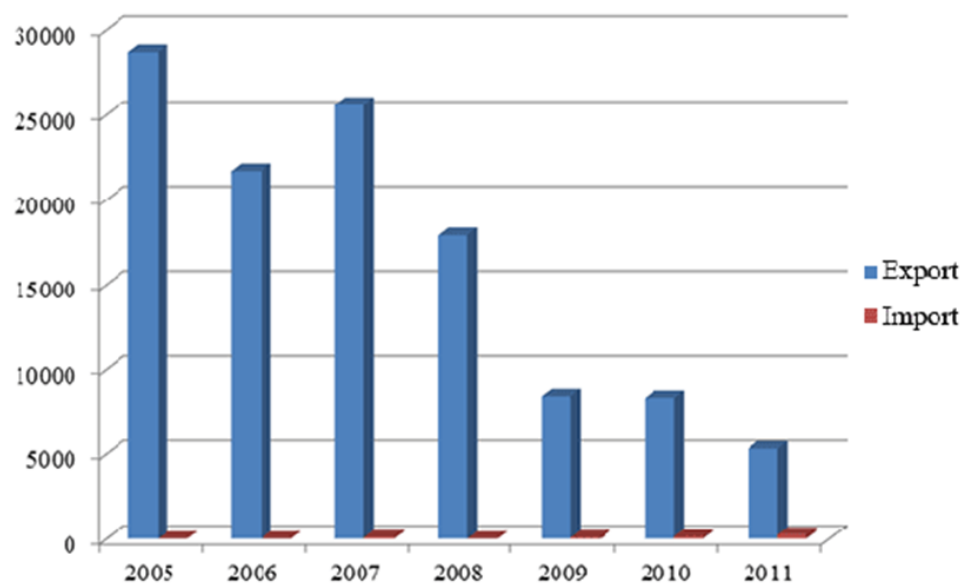
جدول ۱۳- میزان تولید و صادرات و واردات (به). (منبع: وابسته بازرگانی سفارت جمهوری اسلامی ایران در باکو)

شکل ۳۱- میزان تولید و صادرات و واردات (به). (منبع: وابسته بازرگانی سفارت جمهوری اسلامی ایران در باکو)

۲۰۱۱		۲۰۱۰		۲۰۰۹		۲۰۰۸		۲۰۰۷		۲۰۰۶		شرح
ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	
-	۱۳۵۴۰۶	-	۱۲۶۸۷۱	-	۱۱۹۴۵۵	-	۱۱۸۷۴۹	-	۱۱۲۰۳۸	-	۱۱۲۱۱۰	میزان تولید
۳۶۳۱	۵۳۰۷	۳۷۴۱	۸۲۶۷	۴۰۴۷	۸۳۶۵	۷۹۷۹	۱۷۹۴۵	۱۱۶۱۵	۲۵۶۰۶	۸۸۸۹	۲۱۶۶۴	میزان صادرات
۷۳	۲۴۳	۴۱	۱۳۹	۲۰	۶۶	-	-	۱۸	۷۸	-	-	میزان واردات

جدول ۱۴- میزان تولید و صادرات و واردات (انار). (منبع: وابسته بازرگانی سفارت جمهوری اسلامی ایران در باکو)

شکل ۳۲- میزان تولید و صادرات و واردات (انار). (منبع: وابسته بازرگانی سفارت جمهوری اسلامی ایران در باکو)

۲۰۱۲		۲۰۱۱		۲۰۱۰		۲۰۰۹		۲۰۰۸		۲۰۰۷		شرح
ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	
-	۳۰۲۳۶	-	۶۳۴۷	-	۶۳۲۷	-	۶۸۷۷	-	۶۸۴۵	-	۶۶۰۶	میزات تولید
۹۶۹۵	۶۶۳۴	۳۸۱۰	۳۱۹۱	۲۱۶۹	۱۸۶۲	۳۱۶۳	۳۲۳۷	۳۴۳۱	۲۷۱۸	۱۶۸۵	۱۸۵۶	میزات صادرات
۱۷	۵۵	۱۴۱	۴۳۴	۱۹۹	۶۵۴	۳۸	۹۲	-	-	-	-	میزات واردات

جدول ۱۵- میزان تولید و صادرات و واردات (گیلاس و آلبالو). (منبع: وابسته بازرگانی سفارت جمهوری اسلامی ایران در باکو)

۲۰۱۲		۲۰۱۱		۲۰۱۰		۲۰۰۹		۲۰۰۸		۲۰۰۷		شرح
ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	ارزش:هزار دلار	وزن:تن	
-	-	-	۴۶۳۲۴۴	-	۴۳۴۰۳۶	-	۴۲۴۸۳۴	-	۴۶۸۰۱۶	-	۴۶۴۵۱۰	میزات تولید
۱۹۱۶۲	۳۵۶۷۷	۳۱۷۹۳	۴۲۹۲۲	۱۷۹۶۳	۴۰۲۴۲	۲۰۶۲۹	۴۴۶۲۶	۲۴۱۲۹	۴۸۹۵۱	۱۱۹۱۱	۲۷۱۷۸	میزات صادرات
۲۶۳۹	۸۷۷۰	۴۰۹۶	۱۳۶۴۰	۴۱۳۰	۱۳۷۳۵	۶۲۸	۱۶۲۴	۲۰	۲۲	۱۰	۶۰	میزات واردات

جدول ۱۶- میزان تولید و صادرات و واردات (گوجه فرنگی). (منبع: وابسته بازرگانی سفارت جمهوری اسلامی ایران در باکو)

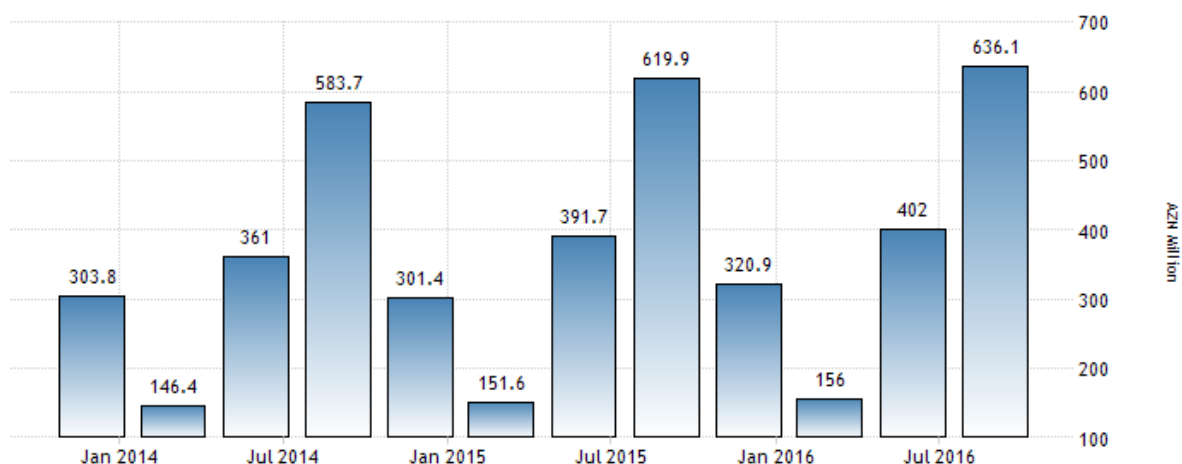
سهم کشاورزی در تولید ناخالص داخلی (GDP)

۸/۷ درصد از تولید ناخالص داخلی (GDP) جمهوری آذربایجان در سال ۲۰۰۸، از کشاورزی، شکار و جنگلداری بوده است.

در مقایسه با سال ۲۰۰۵، تولید محصول ۰/۹ درصد در بخش کشاورزی افزایش، در بخش رشد گیاهان، ۰/۸ درصد کاهش و در بخش تولیدات حیوانی، ۲/۹ درصد افزایش یافته است. کاهش در رشد گیاهان ربط به کاهش زمین های کشاورزی دارد (کاهش ۵/۴ درصدی مناطق زیر کشت سیب زمینی، کاهش ۰/۵ درصد باغات و نیز کاهش ۳۸/۵ درصدی مزارع چای).

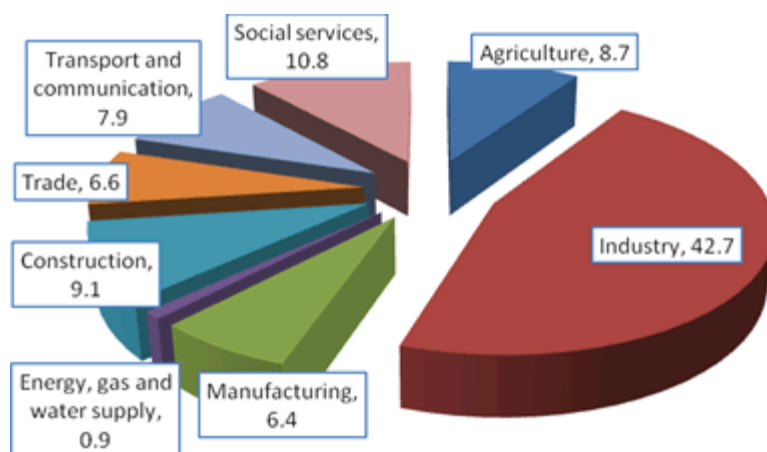
سرمایه گذاری در بخش کشاورزی نیز، شکار و جنگلداری، در مقایسه با سال ۲۰۰۵، ۴۲ درصد افزایش یافته و شامل ۳۲/۳ میلیون AZN می باشد. همچنین، بودجه ی بخش کشاورزی، شیلات و جنگل داری در مقایسه با سال ۲۰۰۵، ۳/۵ درصد افزایش یافته است. مقدار مطلق زمین های کشاورزی مالکین و مستاجران، ۲۳۲۴/۲ هزار هکتار (۶۹/۳ درصد خانواده ی روستایی، ۱۱/۴ درصد کشاورزی خانگی و ۲ درصد مزارع) می باشد. هر یک از تولید کنندگان کشاورزی، به طور متوسط ۱/۹۲ هکتار زمین کشاورزی دارد.

AZERBAIJAN GDP FROM AGRICULTURE

SOURCE: WWW.TRADINGECONOMICS.COM | THE STATE STATISTICAL COMMITTEE OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

شکل ۳۳- سهم کشاورزی از تولید ناخالص داخلی جمهوری آذربایجان، سالهای ۲۰۱۴ الی ۲۰۱۶. تولید ناخالص داخلی در نتیجه ی کشاورزی، در آذربایجان در سال ۲۰۱۶ از ۴۰۲ AZN Million در سه ماهه ی دوم به ۶۳۶/۱۰ AZN Million در سه ماهه ی سوم سال ۲۰۱۶ افزایش یافته است. متوسط تولید ناخالص داخلی در نتیجه ی کشاورزی، در سال های ۲۰۱۲ الی ۲۰۱۶، ۳۶۰/۱۱ AZN Million می باشد.

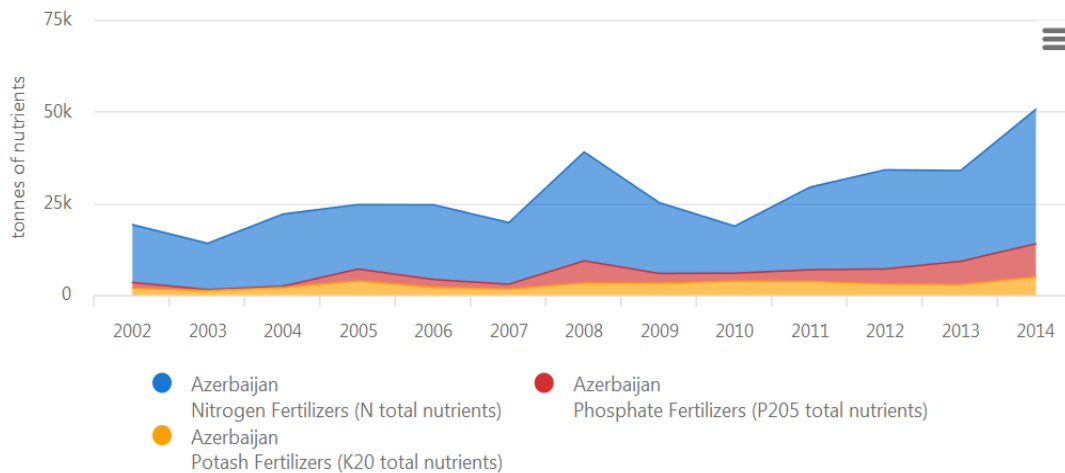
شکل ۳۴- سهم بخش های مختلف در تولید ناخالص داخلی جمهوری آذربایجان، درصد، ۲۰۰۸. با توجه به این نمودار، بیشترین سهم مربوط به صنعت با ۴۲/۷ درصد می باشد. سهم بخش کشاورزی، ۸/۷ درصد می باشد.

۲۰۰۸	۲۰۰۷	۲۰۰۶	۲۰۰۵	۲۰۰۴	۲۰۰۳	
۶,۱	۴	۰,۹	۷,۵	۵	۵,۶	کشاورزی
۶,۸	۳۵,۳	۵۷,۶	۵۶,۹	۴,۳	۶,۳	صنعت
۷,۷	-۷,۴	۸	۴,۸	۲,۴	۱۶,۳	انرژی، گاز و آب
۳۶	۱۶	۸,۶	۲	۳۶,۹	۴۷,۸	ساخت و ساز
۱۷,۵	۱۷,۲	۱۷,۹	۱۴,۲	۱۴,۸	۱۱,۹	تجارت
۱۳,۸	۱۳,۶	۳۳,۳	۱۱,۵	۴,۶	۷,۹	حمل و نقل و ارتباطات
۸,۸	۵,۲	۷,۷	۱,۸	۴	۶,۷	خدمات

جدول ۱۷- نرخ رشد بخشهای مختلف در جمهوری آذربایجان، درصد، سالهای ۲۰۰۳ الی ۲۰۰۸. (منبع: وزارت کشاورزی جمهوری آذربایجان)

مصرف کود و سم در جمهوری آذربایجان:

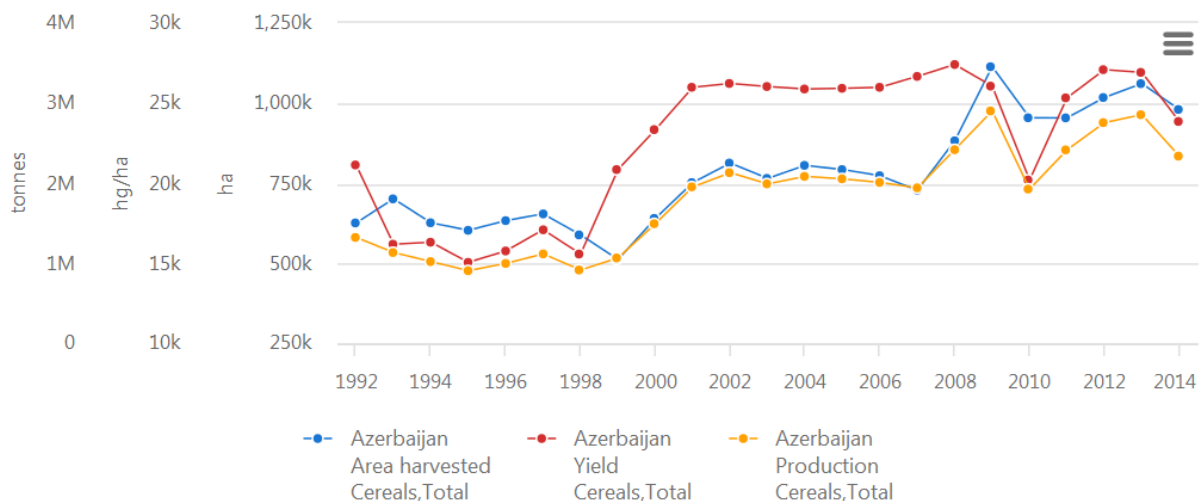
تنها ۱۶٪ درصد از مزارع این کشور، از کودهای معدنی و ۳۲٪ درصد از کودهای آلی استفاده میکنند.

شکل ۳۵- مصرف کود در مواد مغذی در جمهوری آذربایجان، سالهای ۲۰۰۲ الی ۲۰۱۴. (منبع: faostat). براساس اطلاعات نمودار، در سال ۲۰۰۲ مصرف کودهای نیتروژن دار، ۱۵,۷۵۱ تن، کودهای فسفات دار، ۱,۵۶۵ تن و کودهای پتاسیم دار ۱,۸۵۴ تن گزارش شده است. در سال ۲۰۱۵ نیز میزان مصرف این کودها، ۳۶,۶۴۴ تن

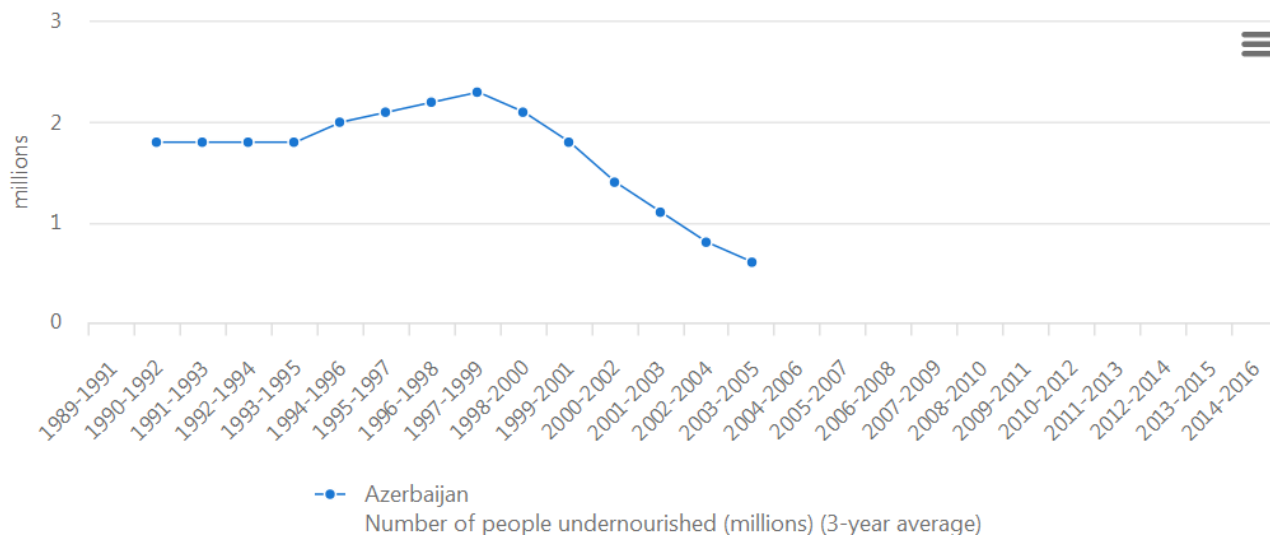
کود نیتروژن دار، ۹۰،۳۶ تن کود فسفات دار، ۴،۸۹۲ تن کود پتاسیم دار گزارش شده که این ارقام نشان دهنده ی افزایش مصرف کود طی سالهای ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۴ در این کشور بوده است.

مهمترین محصولات کشاورزی جمهوری آذربایجان:

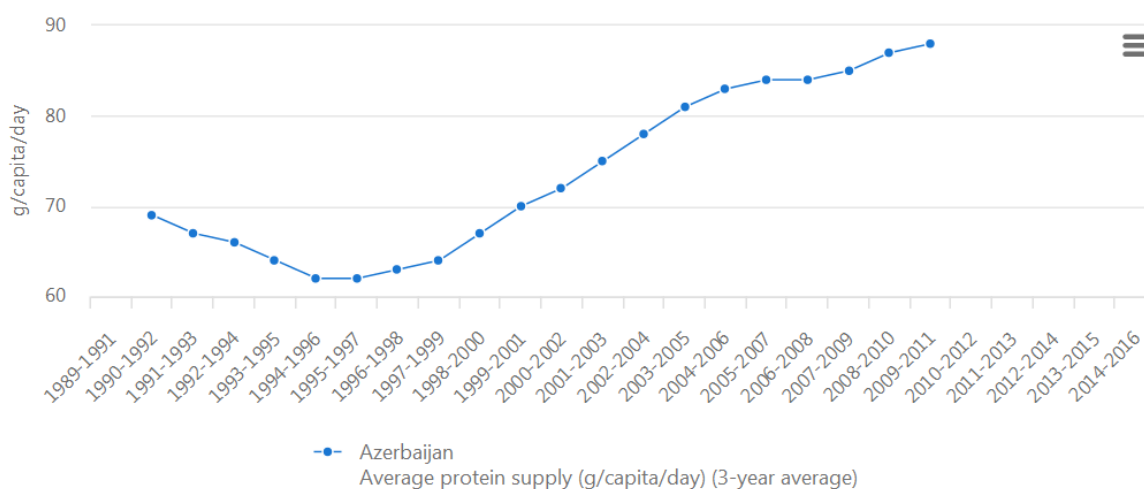

شکل ۳۶- کل تولید غلات در جمهوری آذربایجان، سالهای ۱۹۹۲ الی ۲۰۱۴. (منبع: faostat). در این نمودار، خط آبی نشان دهنده ی کل سطح زیر کشت، رنگ قرمز نشان دهنده ی عملکرد و خط زرد نشان دهنده ی تولید می باشد. در سال ۲۰۱۴، سطح زیر کشت غلات در این کشور، ۹۸۰،۵۲۰ هکتار، عملکرد ۲۳،۸۶۲ هکتوگرم بر هکتار و میزان تولید این محصولات، ۲،۳۳۹،۶۹۱ تن گزارش شده است.

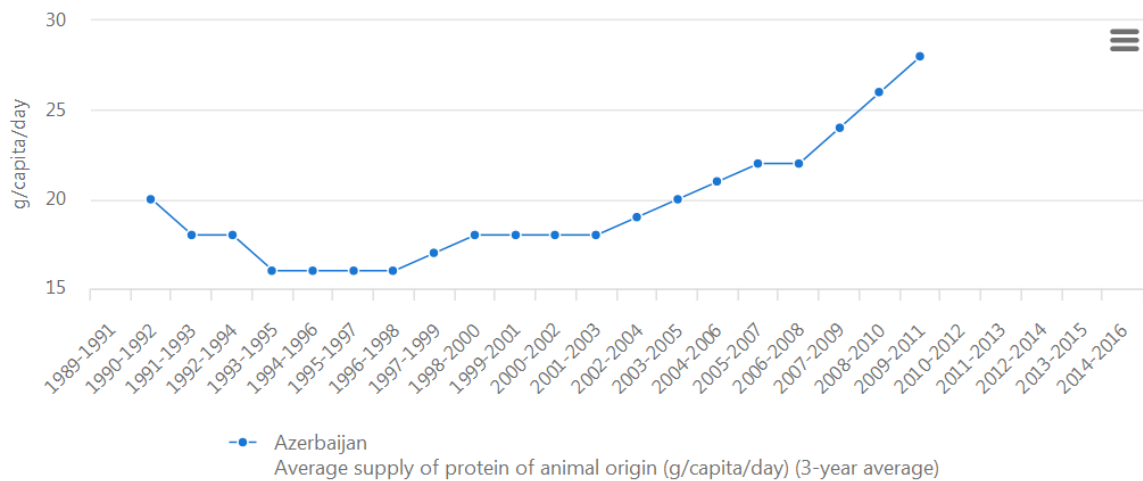
امنیت غذایی در جمهوری آذربایجان:

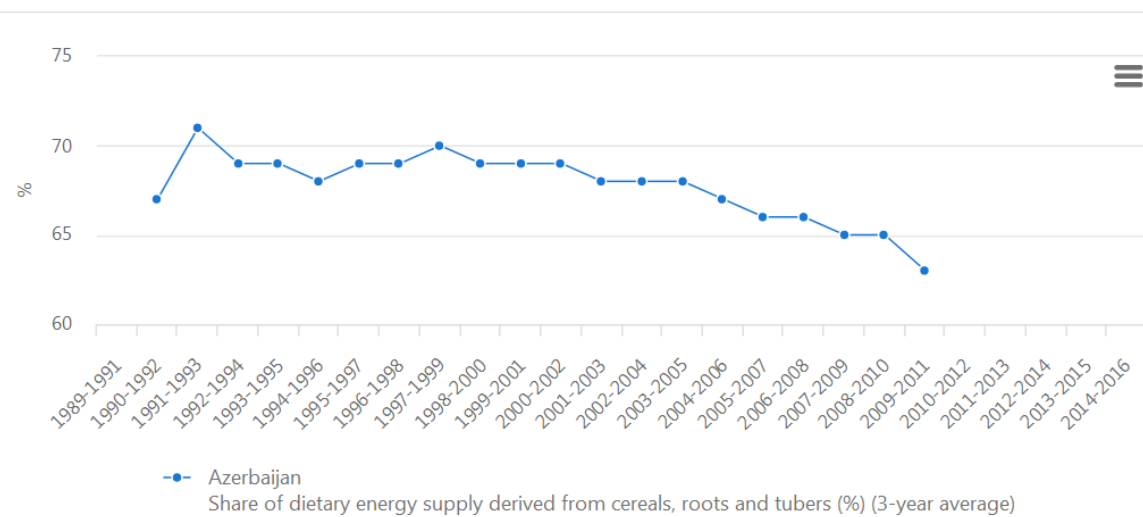
شکل ۳۷- تعداد افراد دچار سوء تغذیه در جمهوری آذربایجان (میانگین سه ساله)، سالهای ۱۹۹۰ الی ۲۰۰۵. (منبع: faostat). مطابق این نمودار، تعداد افراد دچار سوء تغذیه در سالهای ۱۹۹۰ الی ۱۹۹۲، ۱/۸ میلیون نفر و در سالهای ۲۰۰۳ الی ۲۰۰۵، ۰/۶ میلیون نفر گزارش شده است.

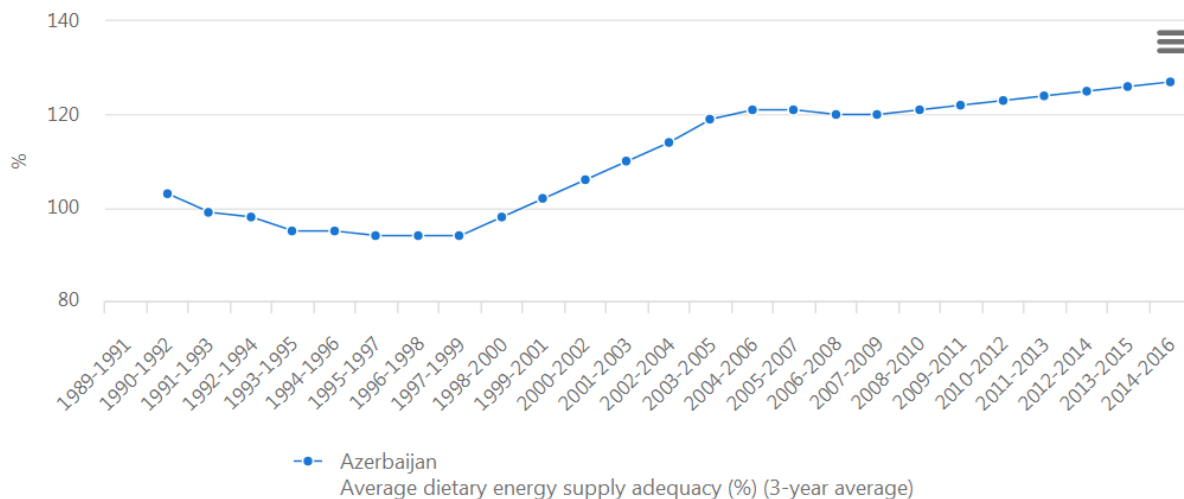
شکل ۳۸- میانگین عرضه ی پروتئین (گرم/سرانه/روز) (میانگین سه ساله)، سالهای ۱۹۹۰ الی ۲۰۱۱. (منبع: faostat). براساس اطلاعات نمودار، میانگین عرضه پروتئین برای سه سال ۱۹۹۰ الی ۱۹۹۲، ۶۹ و برای سه سال ۲۰۰۹ الی ۲۰۱۱، ۸۸ (گرم/سرانه/روز) می باشد.

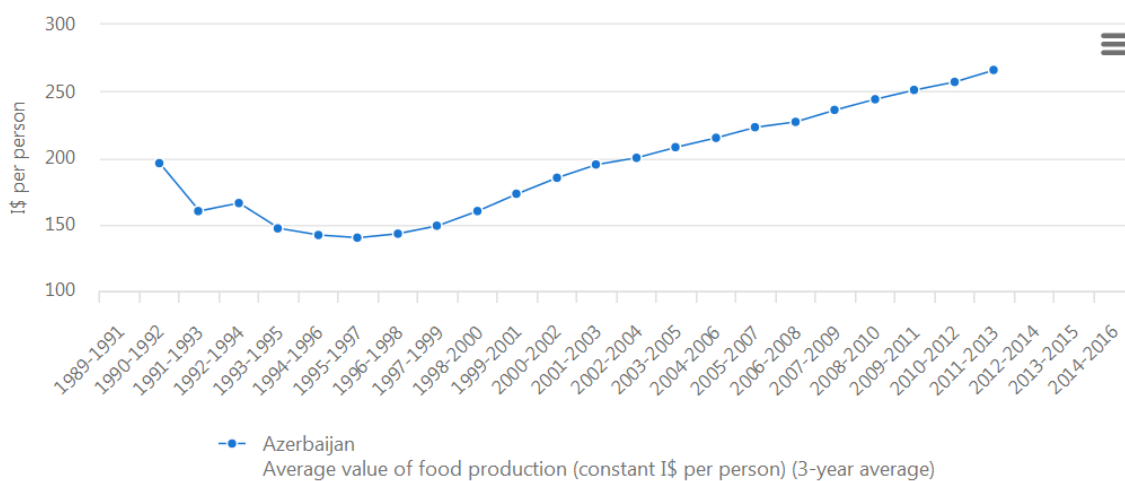
شکل ۳۹- میانگین عرضه ی پروتئین با منشأ حیوانی، (گرم/سرانه/روز) (میانگین سه سال)، سالهای ۱۹۹۰ الی ۲۰۱۱. (منبع: faostat). براساس اطلاعات نمودار، میانگین عرضه پروتئین با منشأ حیوانی برای سه سال ۱۹۹۰ الی ۱۹۹۲، ۶۳، و برای سه سال ۲۰۰۹ الی ۲۰۱۱، ۶۶ (گرم/سرانه/روز) می باشد.

شکل ۴۰- انرژی بدست آمده از غلات، حبوبات، ریشه ها و غده در رژیم غذایی (درصد)، (میانگین سه سال)، سالهای ۱۹۹۰ الی ۲۰۱۱. (منبع: faostat). براساس اطلاعات نمودار، این انرژی برای سه سال ۱۹۹۰ الی ۱۹۹۲، ۶۷ درصد و برای سه سال ۲۰۰۹ الی ۲۰۱۱، ۶۳ درصد می باشد.

شکل ۴۱- میانگین مقدار قابل قبول انرژی حاصل از رژیم غذایی، درصد، میانگین سه سال، سال های ۱۹۹۰ الی ۲۰۱۶. (منبع: faostat). براساس اطلاعات نمودار، میانگین مقدار قابل قبول انرژی برای سه سال ۱۹۹۰ الی ۱۹۹۲، ۱۰۳ درصد و برای سه سال ۲۰۱۴ الی ۲۰۱۶، ۱۲۷ درصد می باشد.

شکل ۴۲- میانگین ارزش تولیدات غذایی (ثابت/ دلار به ازای هر نفر) (میانگین سه سال) ، سالهای ۱۹۹۰ الی ۲۰۱۳. (منبع: faostat). براساس اطلاعات نمودار، میانگین ارزش تولیدات غذایی برای سه سال ۱۹۹۰ الی ۱۹۹۲، ۱۹۶ درصد و برای سه سال ۲۰۱۱ الی ۲۰۱۳، ۲۶۶ درصد می باشد.

جنگل

جنگل‌ها به عنوان یکی از با ارزش ترین منابع طبیعی آذربایجان، به روند تکامل خاک، آب، درختان، بوته‌ها، پوشش گیاهی، حیات وحش و میکروارگانیسم‌ها که از نظر بیولوژیکی بر روی هم تاثیر می‌گذارند و موجبات تکامل یکدیگر را فراهم می‌کنند، کمک می‌کند. مساحت پوشش جنگل‌های جهان، ۴ میلیارد هکتار می‌باشد. از این مقدار، ۸۰۹ میلیون هکتار آن سهم فدرال روسیه، ۴۷۸ میلیون کیلومتر مربع متعلق به برزیل، ۳۱۰ میلیون هکتار مربوط به کانادا و ۳۰۳ میلیون هکتار آن در ایالات متحده آمریکا واقع شده است.

در ۲۰۰ سال گذشته مساحت جنگل‌ها تقریباً نصف شده است. در قرن هشتم و نهم، ۳۵ درصد کشور آذربایجان از جنگل پوشیده شده بود. در حال حاضر جنگل‌های آذربایجان، با ۹۸۹،۴ هزار هکتار، تنها ۱۱ درصد از خاک این کشور را تشکیل می‌دهد. از این مقدار جنگل، ۴۹ درصد در منطقه‌ی آبشار بزرگ قفقاز، ۳۴ درصد متعلق به ناحیه‌ی کاسکاسوس، ۱۵ درصد در دشت‌های کورا-آراز و ۰/۵ درصد برای جمهوری خود مختار نخجوان می‌باشد. سرانه‌ی تراکم جنگل در این کشور، ۰/۱۲ هکتار است.

در آذربایجان انواع مختلفی از جنگل وجود دارد که عبارتند از:^۱

- ۱- جنگل‌های کاج که از کاج گارماوری^۲ پوشیده شده است.
- ۲- جنگل‌های پراکنده درخت عرعر^۳
- ۳- جنگل‌های پسته متشکل از پسته‌ی شرقی^۴
- ۴- جنگل‌های بلوط شامل:
 - جنگل‌های تالش متشکل از شاه بلوط خرمایی^۵
 - جنگل‌های کوهستانی کم ارتفاع متشکل از بلوط گرجستان^۶

^۱ eco.gov.az وزارت اکولوژی و منابع طبیعی جمهوری آذربایجان

^۲ Garmagvari pine

^۳ Sparse juniper forests

^۴ Eastern pistachio

^۵ Chestnut leaf oak

^۶ Georgian oak

- جنگل های کوهستانی با ارتفاع بالا متشکل از بلوط شرقی^۱
- جنگل های دشتی متشکل از بلوط پایه بلند^۲
- جنگل های کم بازده متشکل از بلوط آراز^۳
- گونه های دیگری از بلوط نیز در این جنگل ها وجود دارد مانند بلوط طلا^۴، بلوط سیاه^۵، بلوط حساس^۶، بلوط خاکستری^۷ و ...
- ۵- جنگل های ممرز^۸
- ۶- جنگل های قدیمی متشکل از درخت آهن^۹
- ۷- جنگل های اقاگین^{۱۰}
- ۸- جنگل های خرمالو^{۱۱}
- ۹- جنگل های قرااقاج^{۱۲}
- ۱۰- جنگل های گردو^{۱۳}
- ۱۱- جنگل های بلوط مخلوط^{۱۴}
- ۱۲- جنگل های متشکل از درخت آزاد^{۱۵}
- ۱۳- جنگل های متشکل از افاقای ابریشمی^{۱۶}
- ۱۴- جنگل های مرطوب آجیل^{۱۷}
- ۱۵- جنگل های گیزالاق^{۱۸}

-
- 1 Eastern oak
 - 2 Long limb oak
 - 3 Araz oak
 - 4 gold oak
 - 5 black oak
 - 6 tender oak
 - 7 gray oak
 - 8 Hornbeam forest
 - 9 Iron tree
 - 10 Aghajgayin
 - 11 Persimmon forests
 - 12 Garaaghaj forests
 - 13 Walnut forests
 - 14 chestnut forests
 - 15 Azad tree
 - 16 Silk acacia
 - 17 False nut
 - 18 Gizilaghaj forests

۱۶- جنگل های توس^۱

۱۷- جنگل های گاواگ^۲

۱۸- جنگل های توگای^۳ در امتداد سواحل رودخانه ی کورا - آرزا.^۴

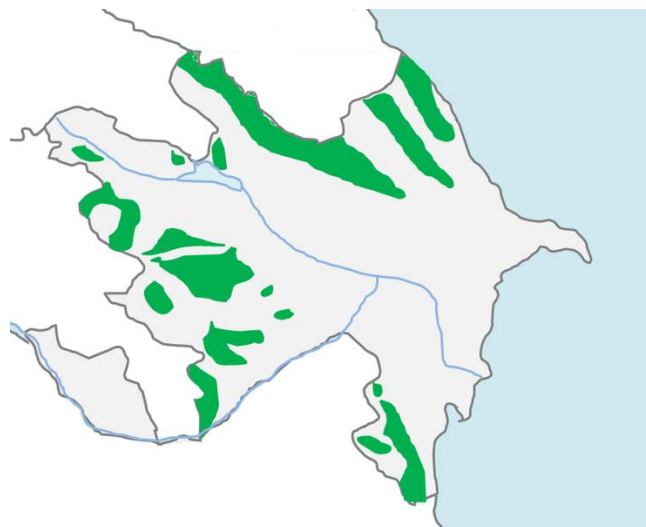
گونه های پسته، بلوط و ممرز، ۵۸/۸ درصد از گونه های جنگل ها را تشکیل می دهند.

از نظر سن جنگل ها، ۱۱/۲ درصد از زمین های پوشیده از جنگل، دارای جنگل جوان، ۶۳/۳ درصد جنگل میانسال، ۱۳/۴ درصد جنگل نارس و ۱۲/۱ درصد جنگل بالغ است.

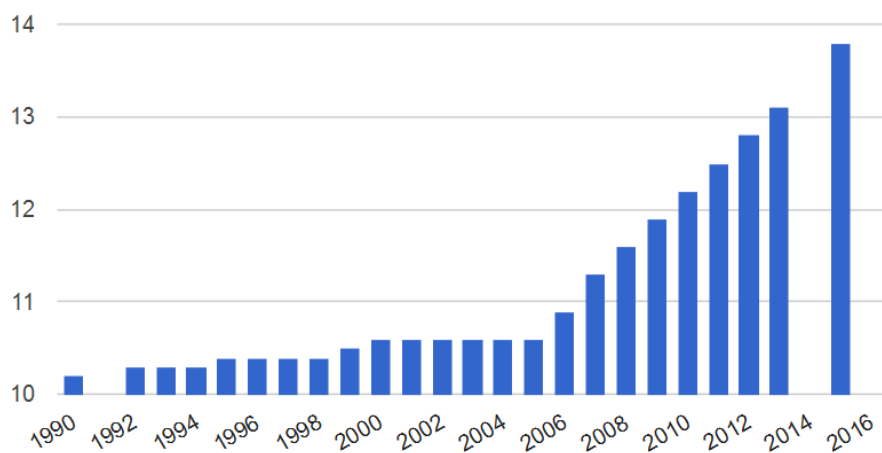

شکل ۴۳- پراکنش جنگل در آذربایجان و کشورهای همسایه. (منبع: the world factbook)

- 1 Birch forests
- 2 Govag forests
- 3 Tugay forests
- 4 Kura-Arza river

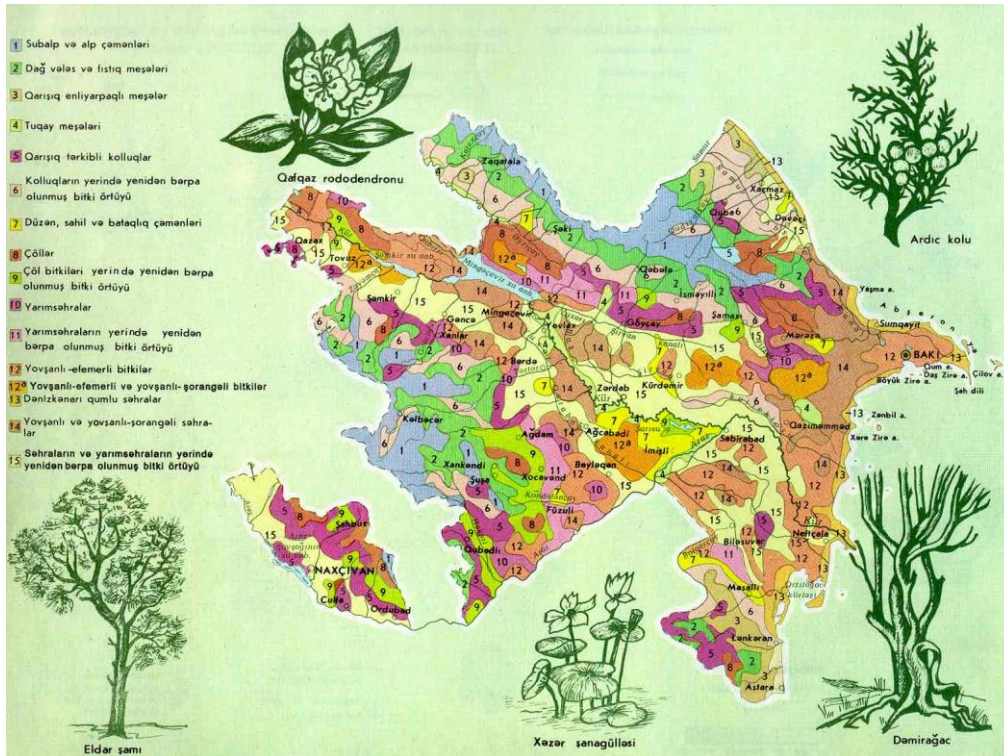
شکل ۴۴- پراکنش جنگل در جمهوری آذربایجان.

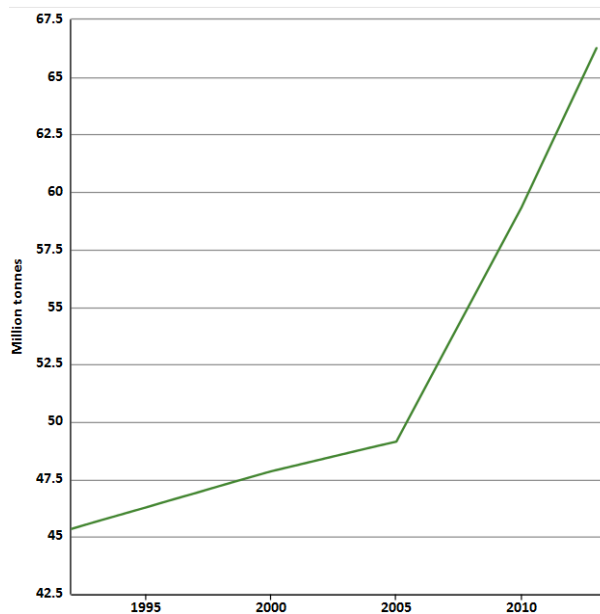
شکل ۴۵- مساحت جنگل های جمهوری آذربایجان، درصد، سالهای ۱۹۹۰ الی ۲۰۱۵. (منبع: fao). مقدار میانگین در این بازه ی زمانی برای این کشور، ۱۱/۱۲ درصد می باشد. کمترین مقدار در سال ۱۹۹۰ با ۱۰/۲۴ درصد و بیشترین مقدار در سال ۲۰۱۵ با ۱۳/۷۸ درصد گزارش شده است.

Date	Value	Change, %
2015	13.8	2.36 %
2014	13.5	2.41 %
2013	13.1	2.47 %
2012	12.8	2.53 %
2011	12.5	2.60 %
2010	12.2	2.63 %
2009	11.9	2.75 %
2008	11.6	2.82 %
2007	11.3	2.91 %
2006	10.9	3.02 %
2005	10.6	0.14 %
2004	10.6	

جدول ۱۸- درصد میزان جنگل های جمهوری آذربایجان به همراه درصد تغییرات آنها طی سالهای ۲۰۰۴ الی ۲۰۱۵. (منبع: پورتال اطلس اطلاعات جهان)

شکل ۴۶- پراکنش گونه های مختلف گیاهی در جمهوری آذربایجان. (منبع: وزارت اکولوژی و منابع طبیعی جمهوری آذربایجان)

شکل ۴۷- میزان کربن موجود در زیست توده ی جنگل های جمهوری آذربایجان، میلیون تن، سالهای ۱۹۹۲ الی ۲۰۱۳. (منبع: پورتال اطلس اطلاعات جهان). طبق این نمودار، میزان کربن موجود در بیوماس جنگل های این کشور در سال ۲۰۱۳، ۶۶/۲۶ میلیون تن گزارش شده است.

مدیریت و حفاظت از جنگل ها در جمهوری آذربایجان:

مالکیت جنگلها در این کشور، متعلق به دولت و تحت مدیریت وزارت محیط زیست و منابع طبیعی آذربایجان می باشد. در جهت محافظت از جنگل ها، استفاده از زمین های جنگلی در این کشور محدود و برش های صنعتی توسط قانون ممنوع شده است. قانون جنگل در جمهوری آذربایجان، و قانون حفاظت از محیط زیست این کشور، از جمله قوانین مهم در حفاظت و مدیریت جنگل ها در این کشور است.

همچنین، برنامه ی ملی بازسازی و توسعه جنگل ها در جمهوری آذربایجان، برای سال های ۲۰۰۳ الی ۲۰۰۸ به تصویب رسید که به بهبود وضعیت جنگل های این کشور، کمک شایان ذکری کرد. در ۶ سال گذشته، اقدامات احیای جنگل ها روی بیش از ۷۱،۶۳۴ هکتار از زمین های جنگلی انجام شد و تعداد زیادی از درختان دوباره کاشته شدند. به سازمان وزارت توسعه جنگل وزارت محیط زیست و منابع طبیعی آذربایجان، فعالیت های احیا و بازسازی جنگل ها در سال ۲۰۱۳ در ۱۰۳۱ هکتار انجام شده است.

مشکلات جنگل ها در جمهوری آذربایجان:

جنگل های آذربایجان مشکلات عمده ای را تجربه میکند. بیشتر این مشکلات مربوط به عدم آگاهی مردم محلی در مورد مسائل مدیریت پایدار جنگل، تاثیرات آب و هوایی بر جنگل ها و اجرای ناکافی قوانین موجود در حفاظت از جنگل ها می باشد.

همچنین اشغال بخشی از خاک این کشور توسط ارمنستان (قره باغ کوهستانی و اراضی اطراف آن) باعث آسیب قابل توجهی به جنگل ها به ویژه در مناطق کوهستانی شده است.

از دیگر مشکلات مهم جنگل های جمهوری آذربایجان، چرای مداوم و بی رویه و نیز جمع آوری هیزم به صورت غیرقانونی می باشد که علاوه بر صدمه زدن به تنوع زیستی جنگل ها، زیان های اقتصادی و اجتماعی بیشماری نیز در بر دارند. ورود و برداشت غیر قانونی به این جنگل از جمله چالش های مهم دولت آذربایجان می باشد.

با توجه به مدیریت ضعیف در بسیاری از مناطق این کشور، به خصوص روستاهای واقع در نزدیکی جنگل ها، اعمال غیر قانونی، تهدید جدی برای جنگل های آذربایجان محسوب میشود.

مراتع و علفزارها

مراتع و علفزار ها در جمهوری آذربایجان، دو سوم نیاز علوفه کل دام این کشور را تامین کرده و ارزان ترین پایگاه علوفه در این کشور محسوب می شود.

مراتع زمستانی و تابستانی، با مساحت ۲,۰۰۰,۰۰۰ هکتار به طور عمده در دشت های کور - آراز^۱، قوبوسستان^۲، جیران چل^۳، آجینهور^۴، آلپ و دامنه ی کوه قفقاز، نخجوان و تاحدی نیز در کوه های تالش پراکنده شده اند.

¹ Kur-Araz

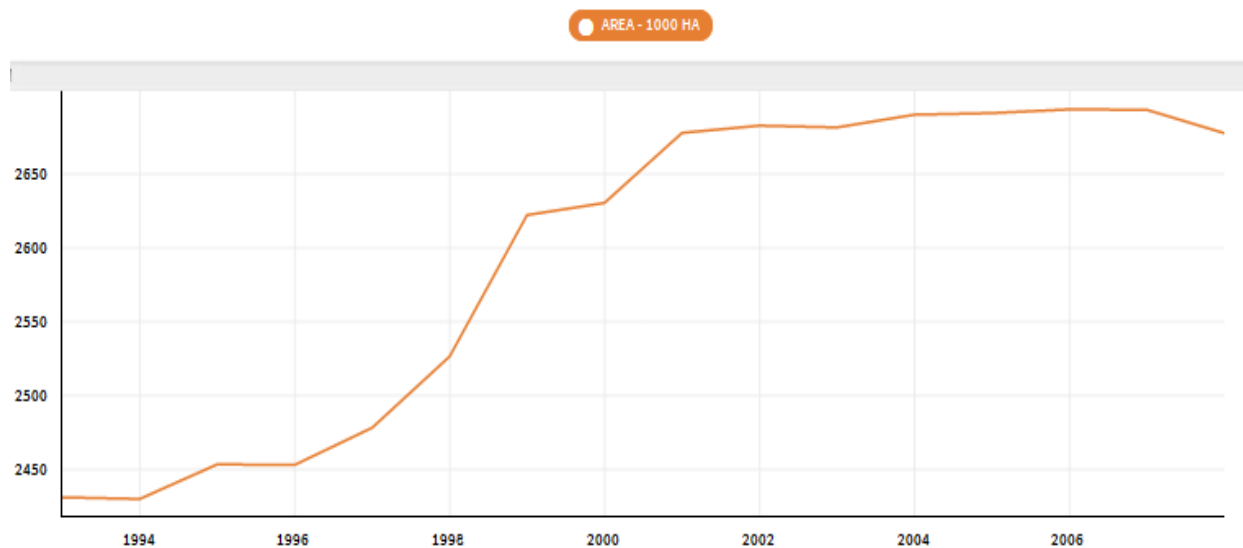
² Gobustan

³ Jeyranchol

⁴ Ajinohur

نوع				شامل فقط مراتع:		کل مراتع و علفزارها
مراتع زمستانی		مراتع تابستانی		مناسب	کل	
مناسب	کل	مناسب	کل			
۴۰۴	۶۰۴	۱۴۰۰	۱۷۸۰	۱۸۰۴	۲۳۸۴	۲۵۰۰

جدول ۱۹- مساحت مراتع جمهوری آذربایجان، ۱۰۰۰ هکتار. (منبع: fao)

شکل ۴۷- مساحت مراتع جمهوری آذربایجان، هزار هکتار، سالهای ۱۹۹۳ الی ۲۰۰۷. (منبع: fao). طبق این نمودار، مساحت مرتع در این کشور در سال ۱۹۹۳، ۲،۴۳۱/۴۰ هزار هکتار و در سال ۲۰۰۷، ۲،۶۷۷/۸۰ هزار هکتار گزارش شده است.

مراتع زمستانه:

این مراتع، منابع فقیری برای دام‌عشایر می‌باشند اما وجودشان ضروری است. مراتع زمستانه، در جمهوری آذربایجان، عمدتاً بیابانی و نیمه بیابانی هستند و پوشش گیاهی صحرایی دارند. خاک در زیر این نوع از گیاهان، دارای رژیم‌های متنوعی از رطوبت و شوری می‌باشد.

گیاهان مرتعی در این نوع مراتع بیشتر شامل: درمنه معطر^۱، یا درمنه ی فراگرانس^۲ می باشد. در کوهپایه هایی که در آنها خاک های سدیمی یا سنگی - لومی وجود دارند، می توان استپ های مختلفی را مشاهده کرد. برخی از انواع غالب آنها عبارتند از:

Bothriochloa ischaemum, *Agropyron cristatum*, *Tragopogon orientalis*, *Stipa capillata*, *Stipa szowitsiana*, *Festuca sulcata*, *Agropyron desertorum*, *Kochia postrata*, *Poa bulbosa*, *Poa pretense*, *Artemisia fragrans*, *Onobrychis transcaucasica*, *Onobrychis cyri*, *Achillea millefolium*, species of *Thymus*, *Salvia*, *Astragalus*, *Hedysarum*, *Medicago*, *Galium* and other steppe species.

ارزش علوفه در پوشش گیاهی مراتع زمستانه، توسط بخش های خوراکی گیاهان چند ساله و چراگاه احشام مشخص می شود.

دوره ی چرا در این مراتع، ۱۸۰ الی ۲۰۰ روز از اکتبر تا آوریل - مه می باشد. در ماه های مرطوب بهاری، بهره وری از مراتع به ۱/۰ الی ۱/۲ تن/هکتار برای یونجه خشک می رسد.

اگرچه مراتع زمستانی بسیار مهم هستند اما هیچ اقدام اساسی به منظور حفظ و بهبود وضعیت آنها و نیز استفاده ی به جا و متعادل از این مراتع در جمهوری آذربایجان، صورت نگرفته است.

مراتع تابستانه:

مراتع تابستانه در بخش های عمده ای از قفقاز، نخجوان و همچنین جنوب کوههای تالش در ارتفاع ۱۶۰۰ الی ۲۸۰۰ متر تا ۳۰۰۰ الی ۳۵۰۰ متر بالای سطح دریا دیده می شود. مساحت کل مراتع تابستانه ۶۰۰،۰۰۰ هکتار است. هر ساله بیش از ۳،۰۰۰،۰۰۰ راس گوسفند، بز و گاو جوان برای چراندن به این مراتع آورده می شود. طول چرا در مراتع تابستانه، ۱۰۰ الی ۱۲۰ روز در ماههای مه و سپتامبر می باشد.

پوشش گیاهی مراتع تابستانه بسیار متنوع (بیش از ۸۰ درصد انواع گونه های مرتع) بوده و عمدتاً از چمن های چند ساله و ضخیم تشکیل شده اند. سطح بهره وری از مراتع تابستانه، بسته به موقعیت منطقه، متفاوت است. میانگین بهره وری برای این مراتع، برای مراتع کوهستانی، ۱/۰

¹ *Artemisia fragrans*

² *Artemisia fragrans-Salsola nodulosa*

الی ۱/۶ تن/هکتار و برای مراتع زیرآلپی ، ۱/۴ الی ۲/۵ تن/هکتار می باشد. بهبود سطح مراتع می تواند به افزایش تولید ماده خشک منجر شود.

مهمترین گونه های مرتعی این مراتع عبارتند از:

Festuca ovina - perennial turf forming, xerophytic grass, *Festuca sulcata*, *Bromus spp*, *Poa spp*, *Nardus stricta*, *Carex coascia*, *Carex tristis*, *Salsola*, various species of lucerne (*Medicago sativa*, *Medicago coerulea*, *Medicago glutinosa*, *Medicago lupulina*, *Medicago caucasica*, *Medicago falcata*) some clovers (*Trifolium resupinatum*, *Trifolium repens*, *Trifolium pratense*), sainfoin (*Onobrychis*), sweet-clover (*Melilotus*), as well as a number of halophytes (*Salsola dendroides*, *Salsola nodulosa*, *Salsola ericoides*).

گیاهان سمی و مضر و علف های هرز در مراتع جمهوری آذربایجان:

صدها نوع از گیاهان مرتعی و علوفه ای مراتع این کشور، گونه های سمی و مضر هستند. بسیاری از این گونه ها عبارتند از:

Ranunculaceae, *Euphorbiaceae*, *Umbelliferae*, *Caryophyllaceae*, *Geraniaceae*, *Hypericaceae*, and *Scrophulariaceae*.

کل گیاهان سمی و علفهای هرزی که توسط احشام مصرف می شود ۲۰ الی ۲۵ درصد از تولید ماده خشک مراتع طبیعی را تشکیل می دهند. این گیاهان سمی خسارات زیادی را به دام از جمله مرگ، سقط جنین، ناباروری و کیفیت پایین محصولات حیوانی، وارد میکند.

منطقه ی پراکنش	گیاه
گیاهانی که باعث اختلالات سیستم عصبی مرکزی می شوند:	
مراتع تابستانه مراتع و علفزارهای تابستانه مناطق کوهستانی کشور خاک های شنی و راکی جنگل ها و جنگل های استپی مرغزارها و دامنه های کوه آلپ	Hyoscyamus niger L. Cicuta L. Atropa belladonna Ephedra L. Chaerifolium L. Euphorbia L. Veratrum lobelianum
گیاهانی که باعث اختلال در عملکرد قلب، ریه، دستگاه گوارشی و اندام های تنفسی می شود	
در اطراف جنگل ها در مراتع با رطوبت کافی جنگل های استپی و مناطق کوهستانی در تمام مراتع و علفزارهای کشور دامنه ها کوهستانی مراتع زمستانه نیمه بیابانی	Anemone L. Ranunculus L. Tanacetum L. Euphorbia spp. Trollius L. Senecio caucasicus, Senecio latifolius Picris L
گیاهانی که باعث کاهش کیفیت گوشت و شیر می شوند	
در همه ی نواحی به خصوص مراتع تابستانه	Lepidium L. Thlaspi L. Anthemis L.
گیاهانی که باعث رسوب پشم می شوند	
مراتع طبیعی در اطراف جاده ها در اطراف کانال ها و رودخانه ها در دره ها و مکان های پوشیده از بوته ها در دوطرف رودخانه مراتع زمستانه نیمه بیابانی	Onopordon L. Xanthium vulgaris Xanthium pungens Xanthium albinum Medicago spp.

جدول ۲۰- برخی گیاهان و علوفه سمی و مضر در مراتع طبیعی جمهوری آذربایجان، (منبع: fao)

اقدامات انجام شده توسط این کشور برای بهبود منابع علوفه ای:

- **بهبود سطحی مراتع زمستانه و تابستانه:** این کار از اهمیت ویژه ای در افزایش تولید علوفه دارد. بهبود سطحی مراتع زمستانه شامل کوددهی، شخم زنی سطح خاک، اقدامات

کنترل گیاهان سمی و مضر، کاشت چمن مرتعی ارزشمند و آبیاری به طور منظم می باشد.

کوددهی باعث افزایش بهره وری مراتع زمستانه می شود. مشخص شده است که استفاده از نیترات آمونیوم در نرخ ۱۵۰ الی ۲۰۰ کیلوگرم در هر هکتار و سوپر فسفات (۱۵۰ الی ۲۵۰ کیلوگرم/هکتار) و نیز کود کشاورزی (۱۰ - ۱۵ تن/هکتار) بهره وری مراتع طبیعی را تا ۵۰ الی ۷۰ درصد افزایش و باعث بهبود کیفیت علوفه و ترکیب پوشش گیاهی مرتعی می شود.

بهبود سطح مراتع تابستانه نیز شامل قطع علف های هرز در طول ۲ الی ۳ سال و کوددهی می باشد. کوددهی میتواند شامل استفاده از نیتروژن و فسفر فعال (۶۰ الی ۹۰ کیلوگرم/هکتار) باشد.

• **کنترل فرسایش:** تاکید بر اقدامات جلوگیری از فرسایش در مراتع باعث بهبود بهره وری آنها می باشد. از طرفی توانبخشی وضعیت پوشش گیاهی مراتع در دامنه ها، اهمیت زیادی برای متوقف کردن فرایند فرسایش دارد. بیشتر مراتع در این کشور از چرای بی رویه رنج می برند. کنترل چرای بیش از حد، از راهکارهای کنترل فرسایش مراتع می باشد.

سه گروه از مراتع تابستانه وجود دارد. گروه اول که مراتع غنی است در هر هکتار، ۷ راس دام می تواند تغذیه کند. در گروه دوم، ۵ راس و در گروه سوم ۳ راس می توانند از هر هکتار مراتع تغذیه کنند. بنابراین این نرخ چرا باید رعایت شود. نرخ چرا در اثر فرسایش مراتع تا ۵۰ درصد کاهش یافته است. برای احیای مراتع، در مراتع تخریب شده، چرا باید برای ۲ الی ۳ سال متوقف شود.

• **تولید بذر علوفه:** در حال حاضر خلوص بذر تولید شده توسط کشاورزان آذربایجان، بالا نمیباشد. در این کشور، تولید بذر در مراتع، بعد از اصلاحات ارضی متوقف شد و تنها در چند مزرعه که تحت نظارت موسسات تحقیقاتی است تولید میشود. نیاز جمهوری آذربایجان در مقایسه با سال ۱۹۹۱ افزایش یافته است. کنون این کشور هر سال به ۱۶۰۰

تن بذر یونجه^۱، ۶۰۰ الی ۸۰۰ تن بذر اسپرس^۲، ۵۰۰ تن دانه لوبیا اسبی^۳، ۳۰۰ تن بذر باقلای گیاهی^۴، ۴۰۰ تن کلزا^۵، ۶۰۰ تن بذر سویا^۶، ۱۵۰۰ تن بذر چاودار^۷، ۱۵۰۰ تن جو^۸ و ۳۰۰ تن بذر سوگوم^۹ برای حفظ مراتع علوفه ای نیاز دارد. استفاده از گونه های جدید محصولات علوفه ای، بهره وری علوفه را تا ۲۰ الی ۳۰ درصد افزایش می دهد. تولید بذر چمن چند ساله نیز از اهمیت زیادی برخوردار است اما هیچ کس در زمینه تولید بذر مشغول به کار نمی باشد.

محیط زیست جمهوری آذربایجان

آلودگی های بیشماری از صنایع سنگین و کشاورزی، محیط زیست این کشور را دچار چالش های زیادی کرده است. آلودگی دریای خزر که از زمانی که امپراتوری روسیه قدرت گرفت و به سرعت شروع به بهره برداری از ذخایری نفتی این دریا کرد، به یک مشکل زیست محیطی بزرگ از قرن ۱۹ تا کنون تبدیل شده است. در آن زمان زباله های نفتی به دریای خزر ریخته میشد و علاوه بر آن تخلیه ی فاضلاب تصفیه نشده به این آبها، باعث آلودگی آبهای خزر و در نتیجه خالی شدن دریا از ماهیان خاویاری می باشد.

علاوه بر آلودگی آب، آلودگی هوا نیز مشکل بزرگ زیست محیطی شهرهای آذربایجان، به علت انتشار آلودگی از صنایع شیمیایی و نفتی می باشد. در زمان شوروی، غلظت خطرناک و بالای از سموم و کودهای شیمیایی برای افزایش بهره بری کشاورزی در این کشور مورد استفاده قرار گرفت. در اواخر سال ۱۹۸۰، به علت نرخ بالای مرگ و میر کودکان و نرخ بالای بیماری های عفونی در اثر استفاده از مواد شیمیایی، منجر به بالا بردن آگاهی های زیست محیطی در این

¹ lucerne seed

² sainfoin seed

³ horse bean seed

⁴ vetch seed

⁵ rape seed

⁶ soybean seed

⁷ rye seed

⁸ oats

⁹ sorghum

کشور شد. اگر چه مردم آذربایجان به طور کلی از نیاز به حفاظت از محیط زیست آگاه هستند، اما مسائل زیست محیطی هنوز مورد توجه ی کافی دولت قرار ندارد.

سال	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹
کل	۴۴۰/۶	۴۵۱/۶	۴۵۷/۴	۵۱۱/۵	۵۵۴	۶۱۲/۱	۶۹۰	۷۷۳/۳	۸۶۰	۹۲۵/۹
کامیون	۷۸/۶	۷۷/۱	۷۶/۹	۷۹	۸۰/۹	۹۰/۹	۹۷/۴	۱۱۰/۴	۱۱۳/۱	۱۱۷/۴
اتوبوس	۱۶/۸	۱۷/۳	۱۷/۴	۱۸/۸	۲۱	۲۶/۷	۲۷/۵	۲۸/۱	۲۹/۳	۲۹/۹
ماشین	۳۳۲	۳۴۳	۳۵۰/۶	۴۰۰/۴	۴۳۹/۱	۴۷۹/۴	۵۴۹	۶۱۶/۹	۷۰۰/۱	۷۵۹/۲
موتور	۶/۴	۶/۷	۸/۳	۷/۳	۵	۳/۶	۳/۴	۲/۸	۲/۳	۲
سایر	۱۳/۳	۱۴/۳	۱۲/۵	۱۳/۲	۱۳/۲	۱۵	۱۶/۲	۱۸	۱۷/۵	۱۹/۳

جدول ۲۱- ناوگان خودرو در جمهوری آذربایجان (in '000 units).

منبع: Environment in Azerbaijan ۲۰۰۸, State Statistical Committee, Statistical Yearbook 2002, 2009

سال	۲۰۰۰	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹
کل (w/out CO ₂)	۹۰۸/۱	۱۰۰۰	۶۲۰/۷	۸۳۷/۹	۹۷۵/۳	۱۰۵۴/۳	۸۷۵/۱	۹۶۹/۹	۹۲۲/۷	-
منابع ساکن	۵۱۵/۴	۵۷۷	۲۱۷/۴	۴۲۵/۹	۵۳۹/۸	۵۵۷/۹	۳۷۷/۲	۳۸۵/۹	۲۸۰/۷	۳۰۰
درصد از کل	۵۷	۵۸	۳۵	۵۱	۵۵	۵۳	۳۹	۴۰	۳۰	-
منابع متحرک	۳۹۲۰۷	۴۲۳	۴۰۳	۴۱۲	۴۳۵/۵	۴۹۶/۴	۵۳۰/۹	۵۸۴	۶۴۲	-
درصد از کل	۴۳	۴۲	۶۵	۴۹	۴۵	۴۷	۶۱	۶۰	۷۰	-

جدول ۲۲- مجموع آلاینده های هوا در جمهوری آذربایجان (in '000 units)

Source: UNECE ۲۰۱۰, quoting State Statistical Committee, Statistical Yearbook ۲۰۰۲, Environment in Azerbaijan 2009

شامل:					مجموع آلاینده های هوا بدون احتساب CO ₂	سال
سایر			مواد گازی و مایع (tons ۰۰۰۰)	ذرات (tons ۰۰۰۰)		
دی اکسید سولفور (SO ₂)	کربن مونوکسید (CO)	نیتروژن اکساید (NO ₂)				
۳۵/۱	۲۶/۳	۲۴/۲	۴۹۶/۲	۱۹/۲	۵۱۵/۴	۲۰۰۰
۱۳/۸	۲۶/۱	۲۵/۸	۵۲۹/۷	۲۸/۲	۵۵۷/۹	۲۰۰۵
۹/۲	۲۵/۳	۲۳/۱	۳۵۷/۵	۲۸/۴	۳۸۵/۹	۲۰۰۷
۸	۳۷/۴	۳۳/۶	۲۶۳/۷	۳۱/۳	۲۹۵	۲۰۰۸
۴/۳	۲۷/۶	۲۴/۲	۲۸۰/۲	۱۹/۸	۳۰۰	۲۰۰۹
۲/۲	۲۷/۲	۱۹/۸	۱۹۵/۵	۱۹/۳	۲۱۴/۸	۲۰۱۰

جدول ۲۳- آلودگی منتشر شده در هوا از منابع ساکن و ترکیب آنها

Source: UNECE 2010 quoting State Statistical Committee ,Statistical Yearbook 2002, 2008, Environment in Azerbaijan 2009 and Ministry of Ecology and Natural Resources .

Fugitive Gas	N ₂ O	CH ₄	CO ₂	کل گازهای گلخانه ای منتشر شده (million tCO ₂ e)	سال
(i.e. HFC, PFC, SF ₆)	(million tCO ₂ e)	(million tCO ₂ e)	(million tCO ₂ e)		
۰/۰۴	۰/۹۹	۲۰	۴۷/۳	۶۸/۳	۱۹۹۰
۰/۰۴	۰/۸	۲۰	۴۶/۸	۶۷/۶	۱۹۹۱
۰/۰۴	۰/۳۶	۱۰/۸۵	۲۹/۵	۴۰/۸	۱۹۹۵
۰/۰۴	۰/۳۶	۱۱/۴	۲۶/۲	۳۸	۲۰۰۰
۰/۱۸	۰/۳۶	۱۴/۴	۳۲/۱	۴۶/۹	۲۰۰۵
۱۴	۰/۶۲	۱۶/۱۱	۲۱/۳	۳۸	۲۰۰۹
۱۲/۷	۰/۳۱	۱۶	۲۰/۹	۳۷/۲	۲۰۱۰

جدول ۲۴- گازهای گلخانه ای منتشر شده توسط جمهوری آذربایجان بر اساس نوع گاز

source:National Data on Climate Change Framework Convention

سال	برق و حرارت	ساخت و ساز	حمل و نقل	احتراق سایر سوخت ها	انشارات فرار	انرژی (کل)
۱۹۹۰	۲۸/۷۵	۱۶/۰۱	۳/۶۹	۱۶/۶۷	۱۳/۸۴	۷۸/۹۶
۱۹۹۱	۲۳/۲۶	۱۵/۳۲	۴/۱	۱۵/۶۲	۲۵/۵۳	۸۳/۸۲
۱۹۹۵	۱۵/۲۲	۶/۹۵	۳/۰۷	۷/۲۳	۶/۴۷	۳۸/۹۴
۲۰۰۰	۱۷	۴/۳۸	۲/۰۵	۶/۵۲	۲۱/۰۷	۵۱/۰۲
۲۰۰۵	۱۷/۴۲	۳/۵۱	۵/۱۲	۶/۹۸	۱۱/۹۱	۴۴/۹۴
۲۰۰۹	۱۲/۱۸	۱/۲۵	۴/۵۴	۶/۹۳	۲۱/۹	۴۶/۰۸

جدول ۲۵- گازهای گلخانه ای منتشر شده توسط جمهوری آذربایجان بر اساس منبع.

source: National Data on Climate Change Framework
Convention

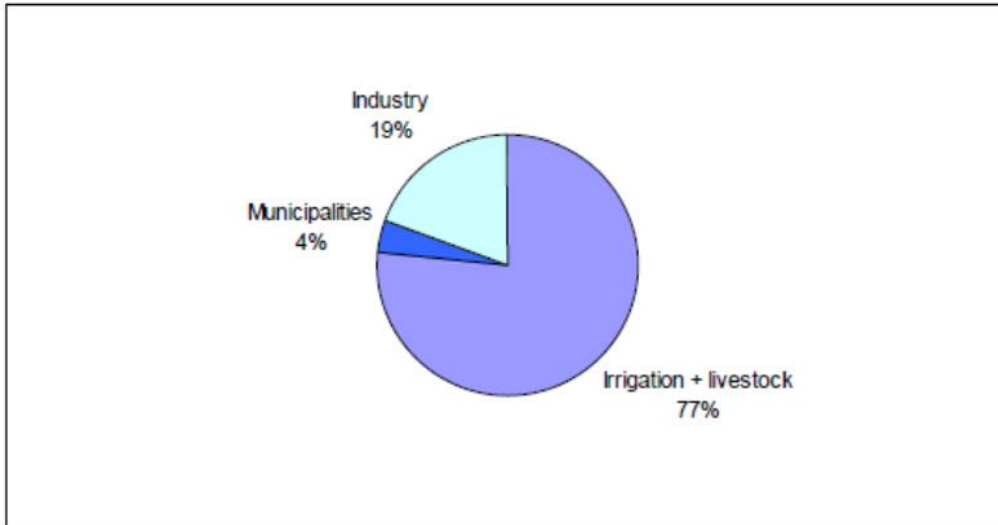
منابع آب جمهوری آذربایجان:

برای ارائه داده ها و آمار مربوط به منابع آب کشور اسپانیا، از آمارهای فائو استفاده شده که در جدول زیر نشان داده شده است.

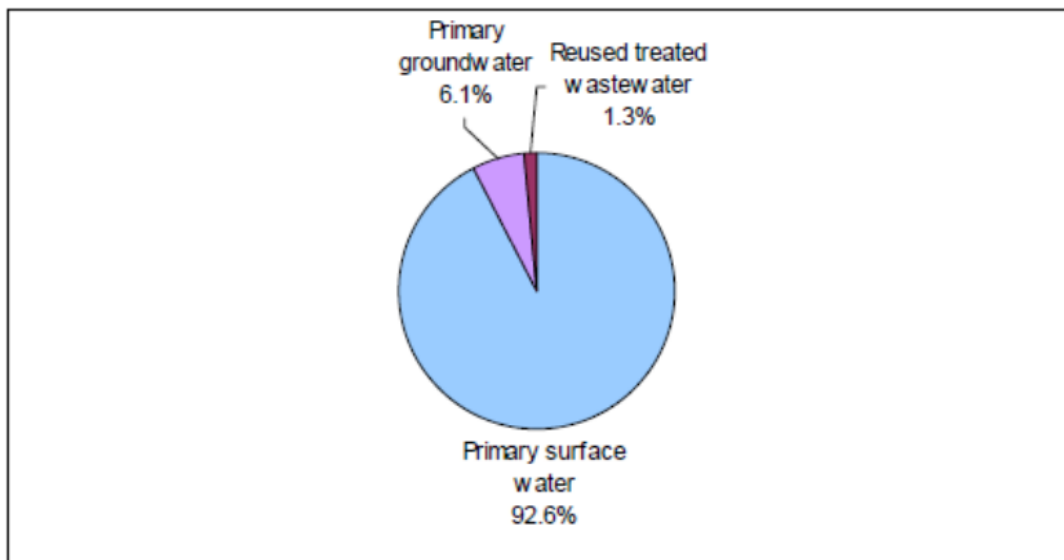
آخرین مقدار	
5.955	آبهای سطحی تولیدی داخلی (۹۸۱۰ m ^۳ /year)
6.51	آبهای زیرزمینی تولیدی داخلی (۹۸۱۰ m ^۳ /year)
4.35	همپوشانی بین آب های سطحی و زیرزمینی (۹۸۱۰ m ^۳ /year)
8.115	مجموع منابع آب داخلی تجدید پذیر (IRWR) (۱۰ ^۹ m ^۳ /year)
832K	سرانه منابع آب داخلی تجدید پذیر (m ^۳ /inhab/year)
19.76	آب های سطحی :ورودی به کشور (کل) (۹۸۱۰ m ^۳ /year)
25.38	آبهای سطحی : خارج از تعهدات (۹۸۱۰ m ^۳ /year)
0I	آب های سطحی: تحت معاهدات (۹۸۱۰ m ^۳ /year)
0I	آبهای سطحی: کل جریان در رودخانه های مرزی
2.36	آب های سطحی: جریان های اختصاصی
1.18	آب های مرزی: رودخانه های مرزی اختصاصی (۹۸۱۰ m ^۳ /year)
26.56I	آبهای سطحی: جریان های اختصاصی (۹۸۱۰ m ^۳ /year)
0I	آبهای سطحی: خارج شده به کشور های دیگر از طریق معاهدات (۹۸۱۰ m ^۳ /year)
26.56I	آبهای سطحی: کل منابع تجدید پذیر خارجی (۹۸۱۰ m ^۳ /year)
0I	کل آب های زیرزمینی ورودی به کشور (۹۸۱۰ m ^۳ /year)
0I	آب های زیرزمینی: جریان اختصاصی (۹۸۱۰ m ^۳ /year)
26.56I	مجموع منابع آب خارجی تجدید پذیر (۹۸۱۰ m ^۳ /year)
32.52I	مجموع آب های سطحی تجدید پذیر (۹۸۱۰ m ^۳ /year)
6.51I	مجموع منابع آب زیرزمینی تجدید پذیر (۹۸۱۰ m ^۳ /year)
34.68I	مجموع منابع آب تجدید پذیر (۹۸۱۰ m ^۳ /year)
76.6I	نسبت وابستگی (%)
3 555K	سرانه مجموع منابع آب تجدید پذیر (m ^۳ /inhab/year)
21.5L	مجموع ظرفیت سد (km ^۳)
2	سرانه ظرفیت سد (m ^۳ /inhab)

جدول ۲۶- وضعیت آبهای جمهوری آذربایجان. (منبع: فائو)

http://www.fao.org/nr/water/aquastat/countries_regions/AZE/index.stm

شکل ۴۸- مصرف آب بر اساس بخش های مختلف. (منبع : فائو).

شکل ۴۹- مصرف آب بر اساس منبع. (منبع : فائو). در سال ۲۰۰۵، مصرف آب شیرین به ۱۲/۲۱ KM3 می باشد. تخمین زده شده است که آب های سطحی ۹۲/۶ درصد، آب های زیرزمینی اولیه ۶/۱ درصد و استفاده مجدد از پساب های فاضلابی ۱/۳ درصد می باشد.

- <https://www.azerbaijan.com/v/geography/>
- <http://www.worldatlas.com/geography/azerbaijangeography.htm>
- <http://enrin.grida.no/htmls/azer/soe/ecology/html/ecology.html>
- http://sdwebx.worldbank.org/climateportal/index.cfm?page=country_historical_climate&ThisCCCode=AZE
- <https://weather-and-climate.com/average-monthly-Wind-speed,Baku,Azerbaijan>
- <http://www.gia.az/view.php?lang=en&menu=0>
- http://file.scirp.org/Html/3-8501021_5053.htm
- <http://www.fao.org/ag/agp/agpc/doc/counprof/azerbaijan/azerbaijan.htm#2.%20SOILS%20AND>
- <http://worldpopulationreview.com/countries/azerbaijan-population>
- **Worldometers** (www.Worldometers.info)
- <http://www.tradingeconomics.com/azerbaijan/population>
- <http://www.livepopulation.com/country/azerbaijan.html>
- <http://www.tradingeconomics.com/azerbaijan/employees-agriculture-female-percent-of-female-employment-wb-data.html>
- http://www.azerbaijan.az/_GeneralInfo/_Population/_population_e.html
- http://www.azerbaijan.az/_Economy/_Agriculture/_agriculture_e.html
- Ministry of Agriculture: www.agro.gov.az/
- <http://www.tradingeconomics.com/azerbaijan/gdp-from-agriculture>
- <http://eco.gov.az/en/90-administration>
- <http://www.mapsofworld.com/>
- https://www.quandl.com/data/UFAO/LA_PMEP_AZE-Permanent-Meadows-and-Pasture-Area-Azerbaijan
- <http://www.fao.org/ag/agp/agpc/doc/counprof/azerbaijan/azerbaijan.htm>
- <http://www.enpi-fleg.az/foresters/forests-of-azerbaijan/>
- <http://www.biodiversitya-z.org/content/azerbaijan>
- https://en.wikipedia.org/wiki/National_parks_of_Azerbaijan
- <http://www.imap-migration.org/>

- <http://www.fao.org/ag/agp/agpc/doc/counprof/Azerbaijan/Azerbaijan.htm>
- AZERBAIJAN: COUNTRY ENVIRONMENT NOTE, Country Partnership Strategy: Azerbaijan, 2014.
- <http://www.aztpo.com/Azerbaijan>